DOI 10.12797/Politeja.10.2013.26.11

Maciej MILCZANOWSKI
Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie
milczanowski@wsiz.rzeszow.pl

ROLA EGIPTU W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO W OKRESIE SPRAWOWANIA WŁADZY PRZEZ BRACTWO MUZUŁMAŃSKIE

ABSTRACT **Egypt's role in the international security system during the Muslim Brotherhood in power**

Article presents the analysis of the Egyptian internal and international affairs after the presidential elections of 2012. Special focus was put on the internal changes effects on the international situation in the area of security and stabilization in the region. Social revolt which lead to the revolution in the January of 2011. Started by the young people, using internet for gathering for the demonstrations in order to try to keep control over the new rulers, was the first (beside the Tunesia) such movement in the Middle East, changing the politics of the regional powers as well as the key global powers in this region also. Very important for the new situation of Egypt in international affairs is the role of its Armed Forces and Secret Services. Both have great influences in every sphere of Egyptian life and possibility to change this country's future. Changing of the internal situation in Egypt reflects on the many international factors such as in first row Arab-Israeli conflict (and within it also Palestinian-Israeli conflict) and through this it impacts the peace in the region of Middle East and North Africa. Egypt during the rule of Muslim Brotherhood seemed to build an alliance with Turkey and Qatar which would make their stance much stronger in case of cooperation with USA or UE. If those countries will not fall into the extremism it is a occasion to build new kind of international relations in the region and much stronger system of international security.

Keywords: Arab Spring, international affairs, international security

Słowa kluczowe: arabska wiosna, stosunki międzynarodowe, bezpieczeństwo międzynarodowe

Po obaleniu Hosniego Mubaraka w Egipcie w lutym 2011 roku w wyniku masowych protestów, do których doszło na fali tzw. arabskiej wiosny, większość analityków wyrażała obawy w związku ze zmianami, jakie zachodzą w tym państwie[1], oraz ich wpływem na stabilizację i bezpieczeństwo w regionie Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu[2]. Największe obawy powodowała możliwość radykalizacji rządzących, wywodzących się ze środowisk islamistycznych. Zmiany zachodzące w Egipcie wywołują obawy o kierunek, w jakim podąży to państwo, a sytuacja w tym względzie ma zasadnicze znaczenie dla bezpieczeństwa w regionie i na świecie[3]. Państwo to ma kluczowe znaczenie dla stabilizacji na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej. Właściwe zrozumienie procesów, do jakich dochodzi w Egipcie, jest podstawowym warunkiem odpowiedniego reagowania na tamtejszą sytuację, a reakcje świata zachodniego mogą wpłynąć w zasadniczy sposób na pozycję Egiptu i jego relacje z innymi aktorami polityki międzynarodowej w przyszłości. Pozycja międzynarodowa państwa w zasadniczy sposób zależy od jego sytuacji wewnętrznej oraz procesów społecznych, do jakich w nim dochodzi. Dlatego też w artykule niniejszym poddano analizie najważniejsze zmiany wewnętrzne w Egipcie, mające wpływ na system bezpieczeństwa międzynarodowego.

Celem tego artykułu jest analiza zmieniającej się roli Egiptu w stosunkach międzynarodowych w wyniku sprawowania władzy w tym państwie przez Bractwo Muzułmańskie od lipca 2012 do lipca 2013 r., ze szczególnym uwzględnieniem jej wpływu na bezpieczeństwo w regionie. Istotnym elementem analizy jest przejęcie przez islamistów władzy w wyniku tzw. arabskiej wiosny. Proces ten doprowadził do serii demokratycznych wyborów, które zostały zwieńczone zwycięstwem w wyborach prezydenckich przedstawiciela Bractwa Muzułmańskiego Mohameda Mursiego w lipcu 2012 r. W okresie przejściowym między sprawowaniem władzy przez reżim Hosniego Mubaraka a przejęciem władzy przez Bractwo rządy realizowało wojsko. Z kolei obalenie prezydenta Mursiego i odsuniecie od władzy jego popleczników spowodowane było także masowymi protestami i rozpoczęło kolejny okres przejściowy z wojskiem sprawującym rządy i przygotowującym kolejne wybory. Roczny okres rządów Bractwa miał istotny wpływ

[1] C. W. Freeman, *The Arab Reawakening: Strategic Implications*, „Middle East Policy" 2011, Vol. 18, nr 2, s. 29-36, [online] http/dx.doi.org/10.1111/j.1475-4967.2011.00482.x; A. A. Kandeel, *Egypt at a Crossroads*, „Middle East Policy" 2011, Vol. 18, nr 2, s. 37-45, [online] http/dx.doi.org/10.1111/j.1475-4967.2011.00483.x.

[2] Dla ułatwienia na określenie tego regionu stosowany jest skrót MENA (Middle East and North Africa).

[3] M. Nowicki, *Odwołana demokracja*, „Newsweek" 2012, nr 26, s. 52-56; B. K. Rutherford, *Egypt after Mubarak. Liberalism, Islam, and Democracy in the Arab World*, Princeton 2013, s. 3-11.

na reakcje społeczności międzynarodowej i wiele problemów związanych z bezpieczeństwem i stabilizacją w regionie Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, również dlatego, że Bractwo Muzułmańskie ma bardzo rozbudowane struktury niemal w całym rejonie MENA, a także w Europie i USA. Tym bardziej istotna jest analiza zarówno okresu sprawowania władzy przez Bractwo, jak i powodów ich popularności w okresie od stycznia 2011 do lipca 2012 r. oraz przyczyn odsunięcia od władzy tak potężnej i wpływowej organizacji. Zasadnicza teza artykułu sprowadza się do określenia dwóch wymiarów polityki egipskiej w czasie sprawowania władzy przez Bractwo Muzułmańskie. Z jednej strony Egipt na arenie międzynarodowej osiągał dobre rezultaty, jeśli chodzi o znaczenie tego państwa i jego rolę z polityce międzynarodowej. Z drugiej jednak osiągnięcia na arenie międzynarodowej przyczyniały się powstawania tendencji autorytarnych wśród nowej władzy. Dla wielu Egipcjan stanowiło to spore zaskoczenie, skoro sprawujący władzę islamiści wcześniej sami poddawani byli brutalnym represjom. Już jesienią 2012 r. pojawiły się oskarżenia o represje w jeszcze większej nawet skali niż za czasów prezydenta Mubaraka. Powodowało to radykalizację nastrojów społecznych i w dalszej perspektywie mogło doprowadzić do destabilizacji samego państwa, a co za tym idzie negatywnych następstw dla polityki międzynarodowej i bezpieczeństwa w regionie.

Analiza została przeprowadzona nie tylko w oparciu o literaturę fachową, ale też – ze względu na charakterystykę i aktualność procesów zachodzących w Egipcie – materiały prasowe oraz najczęściej wykorzystywane obecnie forum wymiany poglądów, jakim są serwisy oraz portale informacyjne i społecznościowe w Internecie. Dla zachowania maksymalnego obiektywizmu w pracy stosowano nie tylko materiały prasowe publikowane przez media zachodnie, ale też korzystano z katarskiej Al-Jazeery oraz irańskiej Press TV, dzienników prasowych i telewizji egipskiej (jak „Daily News Egypt", Al-Arabija, Al-Ahram, Nile TV i inne), stojąc na stanowisku, że spojrzenie z perspektywy jedynie literatury i mediów zachodnich nie może być obiektywne. Pogląd badaczy i dziennikarzy zachodnich zasługuje na uwzględnienie w takiej samej mierze jak funkcjonujących w innych uwarunkowaniach, panujących w Iranie, Katarze czy w samym Egipcie.

Badania empiryczne oparte są na filozofii oraz metodologii konstruktywistycznej, zgodnie z którą podstawą niniejszego wywodu jest twierdzenie, że *rzeczywistość międzynarodowa jest częścią rzeczywistości społecznej*[4]. To stwierdzenie implikuje przyjecie istnienia zależności między przemianami społeczno-politycznymi w Egipcie a rolą tego państwa w stosunkach międzynarodowych, a także idąc tym tropem, pozwala na egzemplifikację tego założenia, w wyniku analizy procesu, jaki miał miejsce między lipcem 2012 a lipcem 2013 r., w Egipcie. Wywód empiryczny poprzedzony jest krótkim wstępem teoretycznym uzasadniającym istotę i wagę omawianej sytuacji, w szerszym kontekście znaczenia Egiptu dla subiektywnie aksjologicznego systemie bezpieczeństwa międzynarodowego na Bliskim Wschodzie.

[4] J. Kukułka, *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2003, s. 15-47.

UWARUNKOWANIA ROLI EGIPTU W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

Kwestia istnienia i funkcjonowania systemu bezpieczeństwa międzynarodowego na Bliskim Wschodzie wynika z uwarunkowań istniejących w nauce o stosunkach międzynarodowych. System międzynarodowy (i w tym znaczeniu także ukierunkowany na priorytety związane z zapewnieniem bezpieczeństwa) jest wobec tego rozpatrywany na płaszczyźnie metafizycznej (ontologicznej) oraz metodologicznej[5]. Pierwsza z tych płaszczyzn pozwala na badanie systemu bezpieczeństwa międzynarodowego na Bliskim Wschodzie, jako bytu którego istnienie częściowo tylko daje się uzasadnić, nie istnieją bowiem żadne mechanizmy międzynarodowe w tym regionie świata tworzące warunki dla funkcjonowania wzajemnie sprzężonych ze sobą relacji między uczestnikami stosunków międzynarodowych. W istocie nie jest nawet jasne, wobec jak szeroko geograficznie określonego obszaru stosuje się pojęcie Bliskiego Wschodu, co dodatkowo utrudnia analizę pojęcia systemu bezpieczeństwa w tym regionie[6]. Niemniej jednak ze względu na politykę międzynarodową, w tym mocarstwową USA, a także uwarunkowania polityki zagranicznej UE konieczne jest także ujmowanie uczestników stosunków międzynarodowych na Bliskim Wschodzie, które uzasadnia stosowanie pojęcia systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. W tym zakresie druga z opisywanych płaszczyzn ma szersze zastosowanie. Metodologiczne pojmowanie systemu bezpieczeństwa międzynarodowego na Bliskim Wschodzie pozwala na uwzględnienie ważnych czynników mających wpływ na funkcjonowanie mechanizmów kształtujących uwarunkowania zwiększające lub zmniejszające bezpieczeństwo w samym regionie, jak i wpływających na pozostałe regiony świata. W tym rozumieniu model taki często tworzony jest na potrzeby formułowanych doktryn politycznych, przede wszystkim doktryn prezydenckich lub bezpieczeństwa międzynarodowego USA, które (zwłaszcza po 11 września 2001 r.) są szczególnie powiązane z problematyką bezpieczeństwa[7]. W takiej sytuacji pojęcie systemu bezpieczeństwa międzynarodowego jest bardziej adekwat-

[5] T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie, systemy, uczestnicy*, Wrocław 2006, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 2868.

[6] Świadczy o tym m.in. koncepcja „Greater Middle East", popularna USA w czasie prezydentury George'a W. Busha, obejmująca całą północną Afrykę i państwa w Azji aż po Afganistan i Pakistan. Zob. A. Güney, F. Gökcan, *The „Greater Middle East" as a „Modern" Geopolitical Imagination in American Foreign Policy*, „Geopolitics" 2010, Vol. 15, nr 1, s. 22-38.

[7] Z. Brzezinski, *Second Chance. Three Presidents and the Crisis of American Superpower*, New York 2008, s. 10, 175; S. A. Renshon, *National Security in the Obama Administration. Reassessing the Bush Doctrine*, New York 2010, s. 27-30. Świadczy o tym szczególnie wypowiedź samego prezydenta George'a W. Busha, który prezentując nową doktrynę bezpieczeństwa, wskazał zarówno przyczyny koniecznych zmian, jak i zestaw nowych mechanizmów kształtowania bezpieczeństwa międzynarodowego – szczególnie na Bliskim Wschodzie, zob. *President Bush Delivers Graduation Speech at West Point, United States Military Academy*, West Point, New York, 1 VI 2002, [online] http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/print/20020601-3.html, 25 I 2012; a także: *The National Security Strategy of the United States of America*, The White House Office, Washington 2002.

ne do założeń polityki międzynarodowej realizowanej przez USA i UE niż jako faktycznie istniejące relacje między uczestnikami stosunków międzynarodowych w tym regionie. Jest to więc także problem epistemologiczny, co nie zmienia faktu, że badanie problematyki bezpieczeństwa w takiej sytuacji jest zasadne, bowiem zarówno procesy globalizacyjne, jeśli chodzi o międzynarodową politykę czy ekonomię, jak i problemy związane z globalizacją zagrożeń, ale też przenikaniem się wpływów i relacji międzypaństwowych, sprawiających, że rośnie liczba ważnych organizacji międzynarodowych, powodują, że rozpatrywanie bliskowschodniego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego ma zasadnicze znaczenie dla samego regionu oraz innych uczestników stosunków międzynarodowych. W tak określonym systemie bezpieczeństwa zasadnicze znaczenie mają elementy posiadające odpowiedni potencjał (ludnościowy i gospodarczy), rozwinięte relacje na arenie międzynarodowej, wpływy wśród pozostałych członków systemu, za pomocą których realizują priorytety swojej polityki, położenie geopolityczne istotne dla realizowana polityki bezpieczeństwa międzynarodowego oraz szczególną pozycję w systemie stosunków i ról międzynarodowych na Bliskim Wschodzie[8]. Z uwagi na te kryteria Egipt zajmuje szczególną pozycję wśród państw bliskowschodnich. Jest bowiem państwem najludniejszym, posiada duży potencjał gospodarczy (mimo braku dużej ilość źródeł surowców energetycznych), militarny, ale przede wszystkim społeczny, dodatkowo uwarunkowany stosunkowo wysokim poziomem wykształcenia oraz wysokim poczuciem świadomości narodowej (co utrudnia wpływy ideologii panislamistycznych promowanych także przez ugrupowania terrorystyczne w imię globalnego dżihadu). Szczególnie położenie geostrategiczne czyni Egipt wpływowym, jeśli chodzi o najbardziej zapalny punkt regionu – Palestynę i Izrael – ale też wśród pozostałych uczestników stosunków międzynarodowych. Egipt jest też strategicznym sojusznikiem USA na Bliskim Wschodzie, jednocześnie nawiązuje bliskie kontakty z arabskimi państwami regionu, ale też z Iranem i Turcją. W związku z tym, stosując kryteria przynależne do konstruktywizmu[9], Egipt można uznać za jeden z najważniejszych czynników dla uwzględniania pojęcia systemu bezpieczeństwa międzynarodowego na Bliskim Wschodzie. Kwestia ta ma istotne znaczenie zarówno dla badań nad problematyką relacji międzynarodowych, jak i bezpieczeństwa międzynarodowego na płaszczyźnie metafizycznej oraz metodologicznej. Mimo wyjątkowej roli i pozycji Egipt jest też elementem systemu międzynarodowego, jakim jest Bliski Wschód. To właśnie sprawia, że badanie roli Egiptu w systemie międzynarodowym, jakim jest Bliski Wschód, i jego wpływu na bezpieczeństwo tego systemu oraz powiązane z nim bezpieczeństwo innych uczestników stosunków międzynarodowych ma zasadnicze znaczenie dla zarówno nauk o bezpieczeństwie, jak i dla stosunków międzynarodowych.

Powyższe rozważania pokazują, że Egipt posiada potencjał polityczny, który w żadnym razie nie jest wystarczająco wykorzystywany ani przez samych przywódców tego państwa, ani przez jego sojusznika, USA, ani też ściśle współpracującą z tym państwem UE w celu budowania trwałego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego na

[8] *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, red. R. Zięba, Toruń 2004, s. 20.

[9] P. J. Borkowski, *Polityczne teorie integracji międzynarodowej*, Warszawa 2007, s. 176-178.

Bliskim Wschodzie. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być zbyt ograniczona wizja polityki międzynarodowej realizowanej przez USA i UE, ale też poważne problemy wewnętrzne w samym Egipcie. W przeszłości Egipt niejednokrotnie doświadczał problemów wynikających z braku stabilności politycznej w regionie, jak np. nacjonalizacja Kanału Sueskiego[10], konieczność jego zamknięcia w latach 1967-1975, co spowodowało straty rzędu 300 mln dolarów rocznie[11], spadki dochodów z turystyki np. w 1997 r. po zamachach terrorystycznych skierowanych przeciw turystom w czasie tzw. masakry w Luksorze w Egipcie. Sytuacja, jaka powstała w wyniku tzw. arabskiej wiosny nacechowana była także dużymi trudnościami ekonomicznymi, w wyniku których ucierpiał przemysł turystyczny: liczba turystów odwiedzających to państwo spadła z 14,7 mln w 2010 r. do 9,8 mln w 2011[12], co oznaczało spadek wpływów do budżetu z 12,5 do mld 8,8 mld dolarów rocznie. Struktura gospodarki Egiptu, oparta w głównej mierze na turystyce i eksporcie surowców energetycznych, powoduje dużą wrażliwość na tego typu wydarzenia. Jednocześnie powyżej przytoczone przykłady świadczą o dużej wrażliwości zarówno stosunków międzynarodowych, jak i w konsekwencji bezpieczeństwa międzynarodowego na zmiany w Egipcie, gdyż zarówno blokada Kanału Sueskiego, jak i wzrost ekstremizmu i wpływy terrorystów w Egipcie, a przede wszystkim na Synaju mają ogromne znaczenie dla gospodarek zachodnich, a także dla bezpieczeństwa w regionie i na świecie. Z kolei Egipt jako sojusznik USA i Zachodu stał się państwem kluczowym, jeśli chodzi o politykę bezpieczeństwa na Bliskim Wschodzie kolejnych prezydentów USA[13].

Jednocześnie system polityczny, jaki funkcjonował w Egipcie, stanowił ewolucyjne stadium powolnych przemian, na które pewien wpływ wywierały zarówno zachodnie, jak i bliskowschodnie i północnoafrykańskie nurty myśli politycznej. Systemy, takie jak w Egipcie, nazwać można „reżimami hybrydowymi"[14], a więc takimi, w których uwzględniano czynniki demokratyczne w systemie sprawowania władzy, jak funkcjonowanie parlamentu (choć o ograniczonych kompetencjach), wybory prezydenckie i parlamentarne oraz umiarkowany poziom przestrzegania praw człowieka i nacisk władz

[10] E. E. Azar, *Conflict Escalation and Conflict Reduction in an International Crisis: Suez, 1956*, „The Journal of Conflict Resolution" 1972, Vol 16, nr 2, s. 183-201, [online] http://dx.doi.org/10.1177/002200277201600204.

[11] E. Kanovsky, *The Economic Impact of the Six-Day War. Israel, the Occupied Territories, Egypt, Jordan*, New York 1970, s. 279.

[12] *Luxor Blames Cairo Chaos, Not Balloon Crash, for Tourism Woes*, Ahram Online, 1 III 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/News/65870.aspx, 22 I 2012.

[13] Świadczy o tym choćby wypowiedź prezydenta Baracka Obamy prezentującego właśnie w Kairze w 2009 r. doktrynę bezpieczeństwa na Bliskim Wschodzie, w której podkreślał znaczenie Egiptu dla polityki USA także w przeszłości, zob. *Remarks by the President on a New Beginning*, The White House, Office of The Press Secretary, Cairo, Egypt, 4 VI 2009, [online] http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09, 20 I 2012.

[14] L. Diamond, *Developing Democracy. Toward Consolidation*, Baltimore 1999; *Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition*, red. A. Schedler, Boulder 2006; S. Levitzky, L. Way, *Competitive Authoritarianism. Hybrid Regimes after Cold War*, New York 2010, *Problems of International Politics*; Ł. Fyderek, *Autorytarny system polityczny. Przegląd ujęć teoretycznych*, „Politeja" 2011, nr 17, s. 109-126.

na przestrzeganie tolerancji religijnej oraz równości płci. Mimo więc władzy sprawowanej autorytarnie istniały w Egipcie elementy demokracji, ale także oddziaływały na społeczeństwo nowe koncepcje polityczne powstające wśród naukowców związanych z Bractwem Muzułmańskim (choć głównie poza Egiptem), a proponujące islamski model demokracji, który w lepszym stopniu ma łączyć demokrację z islamem, niż działoby się to w przypadku adaptacji modelu zachodniego w krajach Bliskiego Wschodu[15].

PROCESY DEMOKRATYZACYJNE W EGIPCIE A BEZPIECZEŃSTWO MIĘDZYNARODOWE

Obalenie władzy prezydenta Mubaraka zapoczątkowało proces przemian społeczno-politycznych mających istotne znaczenie także dla społeczności międzynarodowej. Przez niespełna półtora roku (od lutego 2011 do lipca 2012 r.) władzę sprawowała Najwyższa Rada Sił Zbrojnych. W tym okresie odbyła się seria wyborów mających ukształtować scenę polityczną Egiptu w sposób demokratyczny. Wybory parlamentarne do Zgromadzenia Ludowego (Madżlis asz-Szaab) oraz Rady Konsultacyjnej (Madżlis asz-Szura)[16], jak i prezydenckie zostały jednak zdominowane przez uznawane za umiarkowanych fundamentalistów Bractwo Muzułmańskie (Partia Wolności i Sprawiedliwości – Freedom and Justice Party) z salafitami (paria Al-Nour) na drugim miejscu, choć ze znacznie słabszym wynikiem[17]. Raport niezależnego ośrodka monitorującego wybory – The Carter Center – określał je jako wyrażające wolę wyborców, pomimo wielu nieprawidłowości, których pełną listę zawarto także w raportach powyborczych[18]. Ostatecznie

[15] Na szczególną uwagę zasługuje koncepcja szurokracji sformułowana przez Mahfouda Nahnaha (*la chourocratie*, określana szerzej jako *la démocratie de la concertation*) czy też Abdessamia Dhif Nasri proponującego teokratyczną demokrację. Zob. N. Lallali (Yahia-Chérif), *Les Élections en question (Algérie 1992-1999)*, Paris 2005, s. 35-36; S. Labat, *Les Islamistes algériens. Entre les urnes et le maquis*, Paris 1995, s. 173, *L'Epreuve des Faits*; F. Osman, *Islam in a Modern State. Democracy and the Concept of Shura*, Washington 2001, s. 8-20, *Occasional Papers Series – Georgetown University. Center for Muslim-Christian Understanding*; A. Queffélec [i in.], *Le français en Algérie. Lexique et dynamique des langues*, Bruxelles 2002, s. 249, *Champs Linguitiques*; A. D. Nasri, *La charte des musulmans d'Europe vue dans le contexte français*, University of Oslo 2009, Thesis/Dissertation, s. 100; M. Milczanowski, Z. Sawicka, *Dwa odcienie rewolucji arabskiej: Egipt i Syria*, Oświęcim 2013, s. 23-24.

[16] *Election Update: Brotherhood Wins, but SCAF Retains Power*, Middle East & Africa Monitor, 30 I 2012, [online] http://www.meamonitor.com/file/109161/election-update-brotherhood-wins-but-scaf-retains-power.html.

[17] W sumie partia stanowiąca koalicję sformowaną tylko na potrzeby wyborów, w której Bractwo Muzułmańskie odgrywa zdecydowanie główną rolę, zdobyło 45,20% miejsc w parlamencie, a partia Al-Nour (safalici) 25%, co daje razem przeszło 70,29%. Zob. G. Essam El-Din, *Egypt's Post-Mubarak Legislative Life Begins Amid Tension and Divisions*, Ahram Online, 23 I 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/33/100/32384/Elections-/News/Egypts-postMubarak-legislative-life-begins-amid-te.aspx, 25 I 2012; tenże, *Islamists Consolidate their Lead*, „Al-Ahram" 2011, 22-28 XII; *Egyptian Elections: Preliminary Results*, Jadaliyya Egypt, 9 I 2012, [online] http://www.jadaliyya.com/pages/index/3331/egyptian-elections_preliminary-results_updated, 11 I 2012.

[18] *Final Report of the Carter Center Mission to Witness the 2011-2012 Parliamentary Elections in Egypt*, The Carter Center, Atlanta 2012, s. 64: *The Carter Center had witnesses throughout Egypt for all phases*

stanowisko prezydenta przypadło przedstawicielowi Bractwa Muzułmańskiego – Mohamedowi Mursiemu[19], co w systemie prezydenckim, jaki panuje w Egipcie, stanowiło przypieczętowanie zwycięstwa islamistów[20]. Tak wielki sukces wyborczy Bractwa wynikał z jednej strony z braku współpracy między ośrodkami inicjującymi demonstracje z początku 2011 r., a z drugiej z ogromnego poparcia dla Bractwa, szczególnie na egipskiej prowincji.

Wybory w Egipcie nie powinny być jednak traktowane jako jedyny element świadczący o demokratyzacji tego kraju. Na procesy demokratyzacyjne w tym państwie trzeba spojrzeć z szerszej perspektywy – także czasowej. Duże znaczenie miał załamujący się system świadczeń socjalnych. Już od lat 60. XX w. władze subsydiowały żywność, energię elektryczną, paliwa, transport publiczny, edukację i służbę zdrowia[21]. Takie działania pozwalały utrzymywać stabilność w państwie, jednakże od lat 90. szybki wzrost liczby ludności powodował, że system ten nie mógł dłużej funkcjonować. Brakowało środków na dalsze subsydiowanie pomocy dla społeczeństwa, a jednocześnie władze nie radziły sobie z tworzeniem miejsc pracy stosownie do zmieniającej się sytuacji demograficznej. Powodowało to obniżenie stopy życiowej, wzrost bezrobocia, rosnący dług publiczny, a co za tym idzie rosnące niezadowolenie społeczeństwa[22]. Wojna w Zatoce Perskiej z 1990 r. jeszcze bardziej pogorszyła sytuację, spowodowała bowiem masowy powrót Egipcjan pracujących w Kuwejcie, spadek wpływów z turystyki oraz zmniejszenie dochodów z Kanału Sueskiego. Jednocześnie dzięki reformom szkolnictwa z lat 60. i 70.[23] poziom świadomości społecznej pozwalał Egipcjanom lepiej rozumieć procesy, które stoją za słabością gospodarczą państwa. Wszechogarniająca korupcja i oddzielenie się sfer wpływowych od klasy średniej, której status był coraz niższy, przy brutalnych metodach działania policji i tajnych służb powodowały, że grupa niezadowolonych rosła i była coraz bardziej zdeterminowana.

of both the People's Assembly and Shura Council elections. While there were significant shortcomings in the legal framework, numerous campaign violations, and weaknesses in the administration of the elections, the results appeared to be a broadly accurate expression of the will of the voters.

19 Muhamed Mursi uzyskał 24,78%, a Ahmed Shafiq 23,66%, jednak trzeci Hamdeen Sabahi miał niewiele mniej głosów – 20,72%, a czwarty Abdel Moneim Aboul Fotouh 17,47%. Zob. *Morsi, Shafiq Officially in Egypt's Presidential Elections Runoffs*, Ahram Online, 28 V 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/News/43126.aspx, 1 VI 2012.

20 Muhamed Morsi uzyskał 51,73% a Ahmed Shafiq 48,27%: *Muslim Brotherhood's Mursi declared Egypt president*, BBC News Middle East, 24 VI 2012, [online] http://www.bbc.co.uk/news/world-18571580, 27 VI 2012.

21 B. K. Rutherford, *Egypt after Mubarak*..., s. IX-X.

22 H. Löfgren, *Economic Policy in Egypt: A Breakdown in Reform Resistance?*, „International Journal of Middle East Studies" 1993, Vol. 25, nr 3, s. 410, [online] http://dx.doi.org/10.1017/S0020743800058840; A. Al-Din Arafat, *Hosni Mubarak and the Future of Democracy in Egypt*, New York 2012, s. 139-140.

23 M. H. Shann, *The Reform of Higher Education in Egypt*, „Higher Education" 1992, Vol. 24, nr 2, s. 225-246, [online] http://dx.doi.org/10.1007/BF00129443; C. Rosefsky Wickham, *Political Mobilization under Authoritarian Rule. Explaining Islamic Activism in Mubarak's Egypt*, Princeton University 1996, Ph. D. Thesis, s. 645; taż, *Mobilizing Islam. Religion, Activism, and Political Change in Egypt*, New York 2002, s. 38.

W tej sytuacji potrzebne było narzędzie, które pozwoliłoby przełamać monopol władzy na informację. Takim narzędziem wpływania na rządzących stały się elektroniczne środki łączności. Internet i telefonia komórkowa pełniły i wciąż pełnią bardzo istotną funkcję. Fakt ten musi być uwzględniany nie tylko przez badaczy procesów dotyczących kształtowania demokracji, wolności słowa czy innych kwestii związanych z prawami człowieka, ale też przez specjalistów od stosunków międzynarodowych i problematyki bezpieczeństwa, zarówno wewnętrznego, jak i międzynarodowego. Powodem tego jest znaczenie tego elementu oraz jego wpływ na głębokie zmiany zachodzące w wielu państwach świata oraz szybkość i skuteczności, z jaką pozwalają się one organizować szczególnie młodszej części społeczeństw. Dzięki tym środkom poglądy dużej części społeczeństw stają się istotne w dialogu międzynarodowym i mają duże znaczenie dla procesu kształtowania bezpieczeństwa międzynarodowego. Dotąd to przywódcy państw demokratycznych w głównej mierze musieli mieć na uwadze głos opinii publicznej. Realizując działania zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa, musieli do swoich działań przekonać społeczeństwo, aby uzyskać jego poparcie (choć często do tego celu stosowali działania propagandowe wprowadzając społeczeństwa własnych krajów w błąd, jak miało to miejsce w przypadku wojny w Iraku), jednak po wydarzeniach z 2010 i 2011 r., także głos społeczeństw w państwach Bliskiego Wschodu, w których władza sprawowana jest w sposób autorytarny, stał się ważny dla rządzących. Nawet w krajach, w których nie doszło do tak radykalnych zmian, jak w Tunezji czy Egipcie, władze obok represji podejmowały też działania na rzecz poprawy sytuacji ludności[24].

W ocenie nowoczesnych środków łączności pojawiają się jednak pewne nadinterpretacje. Wynikają one z dwóch powodów. Po pierwsze, nowoczesne środki komunikacji są często uznawane za przyczynę lub źródło zmian, gdy należy je interpretować jedynie jako narzędzie w rękach ludzi, których zadaniem jest realizować swoje działania, przenosząc mobilizację z sieci WWW do świata realnego. O ile protest w sieci WWW zorganizować jest stosunkowo łatwo, to przeniesienie go „na ulice" nastręcza wielu trudności i niebezpieczeństw[25].

Druga nadinterpretacja wynika z łatwości oceny wydarzeń w Egipcie jedynie w oparciu o opinie zamieszczane w Internecie. Należy pamiętać, że jedynie część społeczeństwa uczestniczy w wymianie poglądów za pomocą tego medium. Jest to też stosunkowo wąska grupa – młodych ludzi niebędących reprezentacją całego społeczeństwa egipskiego, o czym świadczy fakt, że mimo ogromnej mobilizacji młodzieży w drugiej turze wyborów prezydenckich nie znalazł się żaden z popieranych przez nich kandydatów. Portale społecznościowe i inne formy komunikacji za pomocą nowoczesnych urządzeń elektronicznych są w Egipcie wykorzystywane głównie przez młodzież[26].

[24] J. Zdanowski, *Bliski Wschód 2011. Bunt czy rewolucja?*, Kraków 2011, s. 12-24.

[25] A. Khalil, *Liberation Square. Inside the Egyptian Revolution and the Rebirth of a Nation*, New York 2012, s. 129.

[26] S. Khamis, K. Vaughn, *Cyberactivism in the Egyptian Revolution: How Civic Engagement and Citizen Journalism Tilted the Balance*, „Arab Media and Society" 2011, nr 14, [online] http://www.arabmediasociety.com/?article=769, 22 V 2012.

62% użytkowników Facebooka w tym kraju ma poniżej 25 lat, przy czym 21% społeczeństwa korzysta z Internetu[27]. Około 40% Egipcjan jest w wieku pomiędzy 10 a 29 lat[28].

Ta sama grupa demonstrantów, którzy doprowadzili do upadku reżimu Mubaraka, wkrótce po wyborach prezydenckich zaczęła okazywać swe rosnące niezadowolenie ze sposobu sprawowania władzy, jak i działań ich zdaniem ograniczających proces demokratyzacji. Krytyka polityki wewnętrznej idzie w parze z brakiem akceptacji dla polityki międzynarodowej realizowanej przez Bractwo Muzułmańskie, ponieważ w warunkach rosnących represji i pogarszającej się sytuacji gospodarczej poprawa sytuacji Egiptu na arenie międzynarodowej stanowi źródło poczucia zagrożenia i oskarżeń o ponowne tworzenie ładu, którego ceną są wolności obywatelskie i prawa człowieka. Z uwagi na uwarunkowania społeczne w Egipcie i specyfikę całego regionu zaangażowanie młodzieży w politykę oraz skuteczność oddziaływania elektronicznych środków komunikacji określa też dynamikę przyszłych zmian. Sprawującym władzę coraz trudniej będzie unikać dialogu ze społeczeństwem i ignorować głos różnych grup społecznych. Warto natomiast odnotować, że to właśnie konieczność szukania kompromisów między grupami społecznymi (bez uciekania się do wykluczenia ich z różnych przyczyn) i możliwości kreowania zasad współpracy w ramach państwa i regionu stanowią jedne z ważniejszych zasad państw demokratycznych, ale też zasadniczo wpływają na obraz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa realizowanej przez to państwo.

Powyższe uwarunkowania bardzo szybko uwidoczniły się w czasie, gdy władzę w Egipcie sprawowało Bractwo Muzułmańskie. W okresie tym bardzo szybko rosło niezadowolenie społeczeństwa, a przynajmniej tej grupy, która najliczniej uczestniczyła w demonstracjach w początkach 2011 r. Obok pogłębiającego się kryzysu gospodarczego nasiliły się brutalne represje policji[29]. Zwalniano z więzień radykalnych działaczy islamskich, często skazanych za działalność terrorystyczną, lecz powiązanych z Bractwem[30]. Prezydent Mursi próbował też przeforsować poprawkę do konstytucji, która radykalnie miała zwiększać uprawnienia prezydenta, co stało w sprzeczności z jego obietnicami demokratyzacji państwa[31]. To wszystko powodowało, że doszło

[27] K. Hudson, *Egypt a Young People's Revolution*, 16 II 2011, [online] http://www.excal.on.ca/?p=5154, 19 VII 2012.

[28] *Survey of Young People in Egypt. Final Report*, Population Council, XII 2010, [online] http://www.popcouncil.org/projects/234_surveyyoungpeopleegypt.asp, 19 VII 2012.

[29] *Report: Many Instances of Police Brutality, Brotherhood Torture in April*, „Egypt Independent" 2013, 28 V, [online] http://www.egyptindependent.com/news/report-many-instances-police-brutality-brotherhood-torture-april, 29 VII 2013; *„Tortured" Prisoner's Death Angers Egyptians*, „Egypt Independent" 2011, 29 X, [online] http://www.egyptindependent.com/news/tortured-prisoners-death-angers-egyptians, 29 VII 2013; M. Sailer, *Egyptian Police Brutality Continues under Morsi*, Deutsche Welle, 20 II 2013, [online] http://dw.de/p/17hGg, 29 VII 2013.

[30] Największe oburzenie wywołało ułaskawienie przez prezydenta Mursiego Mustafy Hamzy – skazanego za przygotowanie i zlecenie zamachu na turystów w Luksorze w 1997 r. Zob. M. Fadel Fahmy, T. Lister, P. Cruickshank, *Militants at Large since Arab Spring Complicate Anti-terrorism Efforts*, CNN, 4 X 2012, [online] http://edition.cnn.com/2012/10/04/world/meast/egypt-freed-militants, 28 VII 2013.

[31] B. El-Dabh, N. El-Behairy, *New Decree, Old Responses*, „Daily News Egypt" 2012, 10 XII, s. 1, 3.

do symbolicznego rozłamu w środowisku popierającym prezydenta, gdy tzw. „Grupa Fairmont", złożona z liderów opozycji, którzy w czerwcu 2012 r. poparli Bractwo, poparła protesty przeciw władzy planowane na 30 lipca 2013 r.[32] W efekcie masowe demonstracje od 30 czerwca do 3 lipca 2013 r., w których według niektórych szacunków miało uczestniczyć nawet 33 mln obywateli Egiptu, doprowadziły do ponownego przejęcia władzy przez wojsko.

WOJSKO I SŁUŻBY SPECJALNE WOBEC WŁADZY ISLAMISTÓW

Stabilizacja w państwie przechodzącym głębokie zmiany wewnętrzne oraz jego rola na arenie międzynarodowej zależą od zachowania ciągłości funkcjonowania struktur państwa, w tym najważniejszych instytucji związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa. Instytucje zajmujące się bezpieczeństwem mają ogromne możliwości działania w państwie podlegającym transformacji politycznej. Sytuacja taka stwarza możliwość przejęcia władzy przez służby, które w okresie stabilności stoją na straży bezpieczeństwa. W Egipcie od czasu obalenia prezydenta Mubaraka 11 lutego 2011 r. aż do przejęcia władzy przez prezydenta Mursiego w lipcu 2012 r. władzę sprawowała Najwyższa Rada Sił Zbrojnych (SCAF)[33], z gen. Mohamedem Husseinem Tantawim na czele[34]. Wojskowi, mając w planie przekazanie władzy, próbowali ugruntować swoje wpływy ekonomiczne, ale też zapewnić sobie jak najsilniejszą pozycję w państwie, w czym – jak się wydaje – mieli pełne poparcie USA[35]. Tuż przed ostatnią turą wyborów prezydenckich, które przeprowadzono 16 i 17 czerwca 2012 r., 13 czerwca wojsko wprowadziło kilka zmian, które w sposób zasadniczy wpłynęły na status przyszłego prezydenta. Ministerstwo Sprawiedliwości przyznało wojsku prawo aresztowania cywili oraz sądzenia ich przez sądy wojskowe. Następnie SCAF wydała oświadczenie o rozwiązaniu parlamentu, a już w dniu wyborów wojskowi przyznali sobie inicjatywę legislacyjną oraz wzmocnili swoją rolę w kształtowaniu nowej konstytucji[36]. Wojsko zostało też wyłączone spod nadzoru cywilnego[37]. Część obserwatorów wyrażała obawy, że ten ruch w praktyce oznaczał przewrót wojskowy[38]. Wydaje się, że w rzeczywistości były to jednak raczej dość chaotyczne próby ugruntowania swoich wpływów przed przekazaniem władzy cywilom. Dla społeczności międzynarodowej kwestią zasadniczą było to, czy

[32] S. Shukrallah, *Once Election Allies, Egypt's „Fairmont" Opposition Turn against Morsi*, Ahram Online, 27 VI 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/News/74485.aspx, 30 VI 2013.

[33] W skrócie SCAF (Supreme Council of Armed Forces).

[34] D. Shehata, *The Fall of the Pharaoh*, „Foreign Affairs" 2011, Vol. 90, s. 26-32; A. Said, *The Paradox of Transition to „Democracy" under Military Rule*, „Social Research" 2012, Vol. 79, nr 2, s. 397-434.

[35] J. Brownlee, *Democracy Prevention. The Politics of the U.S.-Egyptian Alliance*, Cambridge–New York 2012.

[36] *Muslim Brotherhood's Mursi...*

[37] *Egypt's Military Council Seeks to Ensure Power with Constitutional Guidelines*, Stratfor Analysis, 7 I 2011.

[38] Z. Abul-Magd, *Interpreting the Coup*, „Egypt Independent" 2012, 1 VII.

władzę utrzyma wojsko wbrew woli większości obywateli i najważniejszych sił politycznych w państwie, czy też przejmą ją islamiści, którzy zwyciężyli w wyborach. Obie opcje były mocno krytykowane przez zachodnich obserwatorów.

Według profesora Ahmada Moussalliego, zarówno SCAF, jak i Najwyższy Sąd Konstytucyjny, w którym większość miejsc zajmowali ludzie związani ze starym reżimem, popierały w pełni Ahmeda Shafiqa[39]. Okazuje się, że obie instytucje, mające przecież pełnię władzy, nie były w stanie wpłynąć na wynik wyborów. Świadczy to w pewnym stopniu, że nie podejmowano znaczących prób manipulacji wynikami wyborów ze względu na obawy przez odrodzeniem rewolucji.

Na sytuację w Egipcie wciąż duży wpływ miały służby specjalne Mukhabarat – potężny wydział służb specjalnych mający przed rewolucją nieograniczoną władzę, oraz człowiek, który nimi zarządzał przed rewolucją – Omar Sulejman. Służby specjalne, a przede wszystkim sam Sulejman, miały spore doświadczenie we współpracy ze służbami wywiadowczymi innych państw, szczególnie USA, co mogło sugerować, że jego kandydatura jest korzystna z punktu widzenia chęci utrzymania zachodnich wpływów w tym państwie, jednakże były szef wywiadu miał w Egipcie ponurą opinię osoby odpowiedzialnej za prześladowania i tortury, co sprawiało, że jego kandydatura nawet na tymczasowego prezydenta była nie do przyjęcia[40]. Tak rozwiniętych struktur wywiadowczych, jakie funkcjonowały w Egipcie, nie można w krótkim zmienić (zarówno jeśli chodzi o kadry, jak i same wpływy w państwie), dlatego też w państwach nazywanych *Mukhabarat States*[41] uwarunkowania wewnętrzne nie ulegają szybkim przemianom. Czynnik ten powinien być uwzględniany przy analizach zarówno przemian wewnętrznych w Egipcie, jak i ich wpływu na uwarunkowania międzynarodowe, jako jeden z najistotniejszych w ocenie długofalowych zmian systemowych w tego typu państwach[42]. Stąd pojawiające się doniesienia o tym, że Bractwo Muzułmańskie, przejmując władzę, zawarło porozumienie z wojskiem i ze służbami specjalnymi. Trudno sobie jednak wyobrazić inny scenariusz pokojowej transformacji niż ten, który był realizowany w lecie 2012 r. Gwałtowne ograniczanie wpływów czy to wojska, czy służb mogłoby być bardzo niebezpieczne dla stabilności państwa i pchnąć je w radykalizm lub wojnę domową. Oba rozwiązania byłyby niekorzystne dla bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego. W aspekcie utrzymywania względnej równowagi i kooperacji między władzami cywilnymi (o silnej orienta-

---

39 *Surprising Results in Egypt's Presidential Election*, Stratfor Analysis, V 2012.

40 M. Milczanowski, *Rola służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa w egipskiej rewolucji 2011*, [w:] *Służby specjalne w systemie bezpieczeństwa państwa. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość. Materiały i studia*, t. 2, red. A. Krzak, D. Gibas-Krzak, Szczecin 2012, s. 249-264.

41 M. Hudson, *After the Gulf War: Prospects for Democratization in the Arab World*, „The Middle East Journal" 1991, Vol. 45, nr 3, s. 407-426; N. Ghadbian, *Democratization and the Islamist Challenge in the Arab World*, London 1997, s. 8, *State, Culture, and Society in Arab North Africa*.

42 Można tu zwrócić uwagę na pewne podobieństwo do transformacji w Polsce w latach 90., gdy właśnie rozbudowywany system aparatu bezpieczeństwa z przenikającymi się wpływami różnych służb powodował, że przemiany nie zawsze mogły być szybkie lub w państwie powstawały niekorzystne tendencje hamujące rozwój demokracji i gospodarki.

cji religijnej) a resortami siłowymi często jako przykład dla Egiptu stawia się Turcję. Tam też przez wiele lat rządy oparte były na dominującej roli wojska, lecz od czasu przejęcia władzy przez islamistów wpływy armii są systematycznie ograniczane[43]. W Egipcie sytuacja ewoluowała w podobny sposób, jednak gwałtowny sprzeciw społeczny w lecie 2013 r. to zmienił.

POLITYKA MIĘDZYNARODOWA PO WYBORACH PREZYDENCKICH W 2012 ROKU

Na politykę międzynarodową zasadniczy wpływ miały relacje miedzy najsilniejszymi stronnictwami w Egipcie. Konieczne jest ułożenie stosunków wewnętrznych tak, aby nie osłabiły one autorytetu nowej władzy w środowisku międzynarodowym. Stąd obawy o dualizm władzy w Egipcie, gdzie wojsko, oczekując na kolejne kryzysy, mogło szukać okazji do ponownego przejęcia władzy i umocnienia swoich wpływów w państwie, a przedstawiając się jako gwarant stabilizacji, odtwarzało także swoje relacje poza Egiptem. Dla Bractwa Muzułmańskiego sprawującego władzę w Egipcie oprócz problemów polityki wewnętrznej bardzo istotne było też poprawienie wizerunku na arenie międzynarodowej.

Islamiści nie tworzą jednolitej grupy ludzi myślących tak samo. Carrie Rosefsky Wickham dzieli islamistów na dwie grupy: popierających pluralizm i prawa człowieka oraz tych, którzy tego nie robią[44]. Nawet należący do tej drugiej grupy przywódcy salafitów nie głoszą konieczności radykalnych rozwiązań wprowadzanych siłą dla wszystkich. Różnice między islamistami w Egipcie, mają oczywiście swoje odzwierciedlenie w innych państwach Bliskiego Wschodu, co sprawia, że mają oni możliwość wpływania na sytuację w Egipcie. Profesor Adel Lotfy na portalu irańskiej telewizji Press TV twierdził, że Arabia Saudyjska wspierała salafitów, natomiast Kuwejt i Katar Bractwo Muzułmańskie[45]. Również Omar Sulejman, mianowany wiceprezydentem przez prezydenta Mubaraka, w czasie protestów w styczniu 2011 r. w wywiadzie telewizyjnym twierdził, że za rewolucją stoją islamskie państwa regionu, odmawiając młodzieży jakiejkolwiek własnej inicjatywy[46]. Choć obie wypowiedzi miały swoje przyczyny i intencje polityczne, to jednak można je uznać za częściowo zasadne, choć inicjatywa samych Egipcjan w obu falach protestów (z początku 2011 i lata 2013 r.) wydaje się oczywista. Nie można mieć wątpliwości, że państwa regionu nie pozostają obojętne na sytuację w Egipcie, o czym świadczą relacje między państwami na Bliskim Wschodzie

[43] N. S. Satana, *Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy*, „Armed Forces & Society" 2008, Vol. 34, nr 3, s. 357-388, [online] http://dx.doi.org/ 10.1177/0095327X07302679.

[44] C. Rosefsky Wickham, *The Path to Moderation: Strategy and Learning in the Formation of Egypt's Wasat Party*, „Comparative Politics" 2004, Vol. 36, nr 2, s. 206-207.

[45] Adel Lotfy w wywiadzie dla Press TV, 8 V 2012, [online] http://www.presstv.ir/detail/240210.html, 18 VII 2012.

[46] Wywiad Christiane Amanpour z Omarem Sulejmanem, ABC News, 2 VI 2011, [online] http://abcnews.go.com/ThisWeek/video/omar-suleiman-crisis-12852023, 10 VII 2012.

sprzed rewolucji. Właśnie Arabia Saudyjska rywalizowała z Egiptem o miano lidera regionu, ale też niewielki terytorialnie Katar, mający jednak wielkie ambicje, starał się w polityce międzynarodowej regionu odgrywać zasadniczą rolę[47]. Państwo to ma istotne znaczenie dla polityki wewnętrznej i międzynarodowej Egiptu. Z jednej strony Katar oddziaływał na sytuację w Egipcie, wspierając Bractwo finansowo i pomagając politycznie (np. szkoląc jego kadry), ale z drugiej potężny wpływ Al-Jazeery nadającej ze stolicy Kataru – Dohy stanowił oręż nie do przecenienia w rękach Bractwa na arenie międzynarodowej[48]. Zwycięstwo Bractwa w Egipcie i jego sojusz z monarchią w Katarze, a także umacnianie władzy islamistów w Turcji tworzyło zupełnie nową sytuację na Bliskim Wschodzie. Monarchia katarska zaangażowała się we współpracę z Egiptem także finansowo, udzielając państwu nad Nilem pożyczek w wysokości 4 mld dolarów i obiecując dalszych 18 mld w postaci przyszłych inwestycji[49]. Działania monarchii absolutnej w Katarze popierające obalanie podobnych systemów w innych krajach, arabskich musiło budzić zrozumiałe kontrowersje. W czasie gdy emir wspierał rewolucje w Egipcie czy Tunezji, w jego państwie trwał proces sądowy poety Muhammada Ibn al-Dheeb al-Ajami, za tekst, w którym twierdził, że rewolucja w Tunezji powinna stać się przykładem dla wszystkich państw arabskich. Poeta został skazany na dożywocie za podżeganie do obalenia obecnej władzy oraz obrazę emira[50]. Ocena Al-Jazeery musi być jednak wyważona. Jak każde medium na świecie, to także ma pewne ograniczenia, jeśli chodzi o swobodę w doborze treści przekazywanych informacji i własnych zwierzchników. Ograniczenia te nazywane są w innych kulturach lojalnością lub uzasadniane racją stanu, nie zmienia to jednak faktu, że trudno określić, kiedy mamy do czynienia z faktycznie niezależnym dziennikarstwem. Nie inaczej jest z dziennikarzami w Dosze, jednakże o rzetelności tej stacji, pomijając ochronę interesów własnego państwa, świadczy silny nacisk na prezentowanie racji każdej ze stron danego konfliktu. Takiego podejścia brakuje wielu mediom na świecie, z zachodnimi w pierwszym rzędzie.

Turcja z kolei była przedstawiana jako przykład nie tylko dla Egiptu, ale także dla innych krajów islamskich. Co więcej, taki obraz prezentowany był w wielu zachodnich mediach. Promowano tam tezę o Turcji jako modelu dla całego regionu, jeśli chodzi o połączenie demokracji i islamu. Nawet jeśli zasadność tego przykładu jest podważana, to nie ze względu na sytuację w Turcji, ale na niewystarczajace warunki do przyjęcia tego modelu w państwach regionu[51]. Jednakże zdania na ten temat jakości procesów demokratyzacyjnych w Turcji są podzielone wśród polityków i przedstawicieli nauki na-

[47] M. Kamrava, *Mediation and Qatari Foreign Policy*, „Middle East Journal" 2011, Vol. 65, nr 4, s. 539-556, [online] http://dx.doi.org/10.3751/65.4.11; Hamad Bin Khalifa Al Thani, *For Filling the Leadership Vacuum in the Middle East*, „Foreign Policy" 2012, nr 197, s. 88.

[48] A. Azem, *Qatar's Ties with the Muslim Brotherhood Affect Entire Region*, „The National" 2012, 18 V.

[49] F. Imonti, *Egypt's Economy Stumbles*, „The National Interest" 2013, 7 II.

[50] V. Mazza, *se il Qatar dà l'Ergastolo ai Poeti Ribelli*, „Corriere della Sera" 2012, 1 XII, s. 16.

[51] A. Rubin, *Can Turkey's State-Religion Relationship Serve as a Role Model for Emerging Arab Regimes? A Critical Assessment*, „Contemporary Politics" 2012, Vol. 18, nr 4, s. 367-380, [online] http://dx.doi.org/10.1080/13569775.2012.728028.

wet w tym państwie. W wielu ośrodkach akadmeickich odczuwany jest wzrost cenzury oraz islamizacja kraju, mająca charakter ograniczający swobody obywatelskie[52].

Zacieśnianie współpracy we wspomnianym trójkącie (Egipt, Katar, Turcja) mogło stać się źródłem presji na Izrael i Hamas w celu zakończenia konfliktu, a także zmusić strony konfliktu w Syrii do zakończenia tragicznego konfliktu wewnętrznego, w istocie będącego już w pełni przykładem tzw. *proxy war*[53], oraz rozwiązać wiele innych problemów na Bliskim Wschodzie. Jednak bliska współpraca tak potężnych państw, zbliżonych ideologicznie, oraz wzrost ich roli na arenie międzynarodowej w razie radykalizacji ich postawy prowadzić może do rozliczeń z innymi państwami – szczególnie rządzonymi przez szyitów, a także powstawania tendencji antyzachodnich czy antyizraelskich[54]. Właśnie na tego typu sytuację liczyli przywódcy Al-Kaidy, szukając mocnych i wpływowych sprzymierzeńców[55]. Nie bez powodu sam Osama ibn Laden w pełni popierał tzw. arabską wiosnę, nie jest także tajemnicą istnienie wielu relacji między radykalnymi odłamami Bractwa Muzułmańskiego w Egipcie i tą organizacją[56]. W warunkach przedłużającego się chaosu wewnętrznego i rosnącego radykalizmu religijnego, sprzyjającego działaniom terrorystycznym, Al-Kaida zyskuje największe wpływy[57]. Przykład Jemenu, Somalii, Syrii lub Mail, a także Pakistanu, Iraku i Afganistanu i wielu innych krajów w Afryce i na Bliskim Wschodzie[58] pokazuje, że gdy Al-Kaida zyska znaczącą liczbę zwolenników w danym państwie, bardzo trudno potem jej wpływy osłabić[59]. Dlatego też tak bardzo istotne jest, aby w Egipcie przede wszystkim nastąpiła wewnętrzna stabilizacja, co pozwoliłoby na pozytywne kształtowanie międzynarodowej przestrzeni bezpieczeństwa w tym regionie. Szczególnie groźna w skutkach dla Egiptu i całego regionu może się okazać wojna domowa w Syrii. Mimo całej odmienności Egiptu i Syrii, to jednak właśnie wewnętrzny chaos spowodował, że szeregi rebelian-

[52] M. Milczanowski, *Ten Months after Presidential Elections in Egypt*, The World Outline, 16 IV 2013, [online] http://theworldoutline.com/2013/04/ten-months-after-presidential-elections-in-egypt, 25 V 2013.

[53] Wojna zdalna, w której zasadniczy udział mają inne państwa. W tym przypadku są to przede wszystkim: Arabia Saudyjska, Katar, Turcja, USA, Rosja, Iran i inne.

[54] N. MacFarquhar, *Mideast Shift: Sunnis Gain*, „New York Times" 2012, 28 XI.

[55] K. M. Pollack, *Could al Qaeda Hijack Egypt's Revolution?*, „Wall Street Journal" 2011, 9 II.

[56] I. Gul, *Transnational Islamic Networks*, „International Review of the Red Cross" 2010, Vol. 92, nr 880, s. 899-923, [online] http://dx.doi.org/10.1017/S1816383111000129.

[57] R. Bulliet, *Egypt and Al-Qaeda*, „Washington Report on Middle East Affairs" 2011, Vol. 30, nr 3, s. 22-23.

[58] W tym znaczeniu Bliski Wschód jest traktowany – zgodnie z mocno w Europie krytykowaną koncepcją prezydenta Busha „Greater Middle East" – jako teren obejmujący państwa od Maroka aż po Pakistan. Zob. G. Achcar, *Le nouveau masque de la politique américaine au Proche-Orient*, „Le Monde Diplomatique" IV 2004. Niemniej jednak, jeśli mowa o wpływach i interwencjach Zachodu z USA na czele, które powodują głębokie przeobrażenia w kwestiach bezpieczeństwa międzynarodowego i stabilizacji w regionie, można uznać taką koncepcję za racjonalną, niezależnie od sprzecznych uwarunkowań kulturowych na tak zakreślonym obszarze.

[59] M. F. El-Hewie, *Egypt's Turmoil a Matter of FAITH*, Kindle Edition, 2013, Kindle Locations 2568--2569.

tów były coraz bardziej zdominowane przez różnego rodzaju ekstremistów z zewnątrz, w tym bojowników Al-Kaidy[60].

Władze w Kairze otwierały możliwości współpracy na kierunki dotąd niemożliwe ze względu na ścisły sojusz z USA. Od początku 2013 r. Egipt intensyfikował relacje z Iranem, przyjmując prezydenta Mahmuda Ahmadineżada z trzydniową wizytą i prowadząc rozmowy na temat współpracy mającej poprawić sytuację obu krajów. Irańczycy, próbując wpłynąć na władze egipskie, aby te zerwały relacje z Izraelem, przedstawiali różnice między szyitami i sunnitami jako mniej konfliktujące. Obietnice Iranu, w kontekście trudnej sytuacji gospodarczej Egiptu, obejmowały też kwestie współpracy, w tym zwiększenia ruchu turystycznego między krajami[61].

Rewolucje w Tunezji, a następnie w Egipcie nie mogły pozostać także bez wpływu na państwo leżące pomiędzy tymi krajami, a w którym reżim reprezentowany przez jedną osobę, Muammara Kadafiego, utrzymywał się już 42 lata[62]. Szczególnie obalenie władzy w Egipcie ukazało możliwości społeczeństw w walce ze skorumpowanymi reżimami[63]. Bardzo szybko wybuch niezadowolenia w Libii zaowocował demonstracjami, a następnie w konsekwencji brutalnych represji zaczęło dochodzić do zbrojnych starć. Zmiany w tym kraju miały jednak innych charakter niż w przypadku Egiptu i Tunezji. Mimo jednak tego, że w istocie w Libii bunt nie miał charakteru społecznego sprzeciwu przeciw nierównościom w państwie, ale był raczej wyrazem walk klanowych, przyczyny sprzeciwu były podobne i wynikały z korupcji państwowej i istnienia wąskiej grupy uprzywilejowanych sprawujących władzę, gdzie większe znaczenie miała przynależność rodowa i odpowiednie kontakty niż wykształcenie czy kompetencje. Dlatego też Egipt stał się pierwszym krajem aktywnie wspierającym rebelię, przemycając do zachodniego sąsiada broń i amunicję[64]. W Egipcie świętowano też obalenie pułkownika Kadafiego[65].

Jednakże już po obaleniu reżimu w Libii okazało się, że potężnie zaopatrzone magazyny uzbrojenia w tym państwie zostały wykorzystane do zasilenia różnego rodzaju ugrupowań ekstremistycznych w regionie, co przyniosło problemy samemu Egiptowi oraz wzbudziło obawy Zachodu. Część tych arsenałów pojawiła się w Palestynie, a transfer przez Egipt umożliwiły grupy Beduinów. Trasa przemytu libijskiej broni była więc niemal niemożliwa do zidentyfikowania, a powstrzymanie przemytu wymagałoby interwencji zbrojnej Egiptu na Synaju[66].

---

60 Porównanie procesu wywołanego arabską wiosną w Egipcie i Syrii zob.: M. Milczanowski, Z Sawicka, *Dwa odcienie...*

61 K. Fahim, M. el-Sheikh, *Ahmadinejad Visits Egypt, Signaling Realignment*, „New York Times" 2013, 5 II.

62 A. Khalil, *Liberation Square...*, s. 309.

63 K. Obaji Ori, *Libya, Algeria, Yemen, Bahrain, Who's Arab World's Next?*, Afrik-News, 12 II 2011, [online] http://www.afrik-news.com/article18939.html, 30 VIII 2011.

64 Ch. Levinson, M. Rosenberg, *Egypt Said to Arm Libya Rebels*, Market Watch, 17 III 2011, [online] http://www.marketwatch.com/story/egypt-said-to-arm-libya-rebels-2011-03-17, 25 III 2011.

65 M. Ali, *Egypt Celebrates Libyan Revolution Victory*, Ahram Online, 23 VIII 2011, [online] http://english.ahram.org.eg/News/19562.aspx, 30 VIII 2011.

66 A. Feinstein, *Where is Gaddafi's Vast Arms Stockpile?*, „The Guardian" 2011, 26 X.

KONFLIKT IZRAELSKO-PALESTYŃSKI W POLITYCE BEZPIECZEŃSTWA EGIPTU

W wyniku porozumienia z Camp David zawartego między Egiptem i Izraelem w 1979 r. po mediacjach USA państwo nad Nilem nawiązało ścisłą współpracę ze Stanami Zjednoczonym. Istotnym czynnikiem wzmacniającym relacje między tymi państwami była pomoc finansowa USA dla Egiptu, który od czasu porozumień z Camp David stał się drugim największym beneficjentem pomocy amerykańskiej[67]. Egipt wskutek tego pozostawał nie tylko sojusznikiem USA, ale także blisko współpracował z Izraelem[68]. Były to jednak sojusze strategiczne, nieuwzględniające woli i nastawienia samych Egipcjan. Izrael, mając na zachodzie oraz południowym wschodzie pewnych sojuszników, a także dysponując bezwzględnym poparciem Stanów Zjednoczonych, cynicznie rozgrywał kwestię palestyńską, co prowokowało do dalszych konfliktów, w których Egipt odgrywał w dużej mierze rolę statysty, pozwalając na wykorzystywanie własnego autorytetu w polityce USA. Sytuacja taka była bardzo na rękę Zachodowi, ale powodowała poczucie upokorzenia wśród Egipcjan, a jednocześnie oskarżenia o sprzeniewierzenie się zasadom wiary oraz solidarności muzułmanów wysuwane przez inne państwa regionu[69]. Reżim prezydenta Mubaraka tak ściśle współpracował z USA i Izraelem, że postanowiono wybudować mur odgradzający Strefę Gazy od Egiptu. Miał on się zaczynać głęboko pod ziemią, aby uniemożliwić budowę tuneli służących zaopatrzeniu Palestyńczyków[70]. Takie uwarunkowania władzy sprawowanej przez prezydenta Mubaraka powodowały, że administracja USA nie starała się promować demokracji i praw człowieka, w tym wolności wypowiedzi w Egipcie[71]. Stąd też sprzeczne opinie i zmienne reakcje administracji USA na wydarzenia mające miejsce w styczniu i lutym 2011 r.[72] Pojawiały się obawy przed procesem demokratyzacji w tym kraju i w efekcie ewentualnymi tendencjami do renegocjacji traktatu pokojowego z 1973 r. lub nawet zerwaniem wszelkich porozumień z Izraelem. Tak radykalna zmiana u kluczowego partnera Zachodu w świecie arabskim z pewnością stałaby się zarzewiem destabilizacji dla całego regionu. Istotnie, kwestia Palestyny jest dla Egipcjan znacznie ważniejsza, niż zauważa to wielu analityków skupiających się jedynie na relacjach egipsko-izraelskich[73].

---

67 J. M. Sharp, *Egypt. Background and U.S. Relations*, Washington 2007, s. 7-14, *CRS Report for Congress*, RL 33003.

68 A. Al-Din Arafat, *Hosni Mubarak...*, s. 11.

69 A. Khalil, *Liberation Square...*, s. 11. Na temat polityki międzynarodowej Egiptu przed rewolucją zob.: R. Hinnebusch, *The Foreign Policy of Egypt*, [w:] *The Foreign Policies of Middle East States*, red. tenże, A. Ehteshami, Boulder 2002, s. 91-114, *Middle East in the International System*.

70 A. el-Aswany, *On the State of Egypt: What Made the Revolution Inevitable*, przeł. J. Wright, New York 2011, s. 19-22.

71 B. Rutherford, *Egypt after Mubarak...*, s. 4-5.

72 M. Milczanowski, *Rewolucja w Egipcie 2011 roku*, [w:] *Afryka – o godność życia*, red. K. A. Kłosiński, Lublin 2012, s. 44-67.

73 H. A. Barari, *The Al-Aqsa Intifada as Seen in Egypt*, „Civil Wars" 2003, Vol. 6, nr 3, s. 86-106, [online] http://dx.doi.org/10.1080/13698240308402546.

Wobec tego można tu mówić raczej o obawach przed wschodnim sąsiadem, lecz nie o bezpośredniej agresji bądź chęci odwetu. Egipcjanie będą więc chcieli raczej rewizji stosunków z Izraelem, w wyniku której znów, zgodnie z demokratyczną wolą mieszkańców Egiptu, na pierwszy plan wysuną się prawa Palestyńczyków, a nie jedynie konieczność bezwzględnego utrzymywania strategicznego sojuszu z USA i Izraelem. Oczywiście zręcznie prowadzona polityka przez Egipt może powodować, że obie kwestie będą się nawzajem wykluczać, choć na pewno przyniosą komplikacje w polityce zagranicznej Egiptu. W tym celu Egipt podejmował próby dywersyfikacji swoich relacji zagranicznych, co miało zapewnić kształtowanie podstaw do budowy stabilnego systemu bezpieczeństwa. Stąd zbliżenie Egiptu z Katarem i Turcją. Proces ten spowodował, że zachodni politycy zaczęli bardziej szczegółowo analizować wydarzenia i sytuację wewnętrzną w Egipcie, często wpływając na traktowanie tego kraju w sposób partnerski, co stanowi ideę zarówno Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego UE, jak i Dialogu Śródziemnomorskiego NATO, ale do 2011 r. pozostawało jedynie sloganem.

W swoim zaangażowaniu w sprawę palestyńską Egipt nie jest osamotniony. Nawet kraje, które oficjalnie pozostają w dobrych stosunkach z Izraelem, starają się wspierać Palestyńczyków, niejednokrotnie zdecydowanie krytykując politykę Izraela wobec ludności arabskiej[74]. Dotąd proces pokojowy jest w impasie, a dzieje się tak z uwagi na decydujący w tej kwestii sojusz polityczno-militarny USA z Izraelem. Mimo że tzw. arabska rewolucja nie zmieniła bezpośrednio układu się między Izraelem a Palestyną, to jednak zmieniła się sytuacja w regionie, co może spowodować presję na USA oraz Izrael i w efekcie poprawę relacji izraelsko-palestyńskich. Właśnie Turcja może stać się dla Egiptu sojusznikiem w staraniach o pokojowe, ale i sprawiedliwe zakończenie sporu izraelsko-palestyńskiego[75]. Turcja, jako istotny kraj będący członkiem NATO, świetnie rozwijająca swoją gospodarkę w okresie, gdy zarówno USA, jak i UE pogrążają się

[74] Jako jeden z wielu przykładów można przytoczyć raport brytyjskiego Biura Spraw Zagranicznych oraz wspólnoty Children in Military Custody z czerwca 2012 r. Raport, opracowany przez delegację brytyjskich prawników, dotyczył stosowania kar zgodnie z izraelskim prawem wojskowym wobec palestyńskich dzieci. Zob. http://www.childreninmilitarycustody.org/wp-content/uploads/2012/03/Children_in_Military_Custody_Full_Report.pdf, 20 IX 2012; T. Judd, *UK Ready to Take on Israel over Fate of Children Clapped in Irons*, „The Independent" 2012, 27 VI, [online] http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/uk-ready-to-take-on-israel-over-fate-of-children-clapped-in-irons-7888914.html, 24 VII 2012; wywiad z Rają Shehadehem: *Palestyński pejzaż*, „Przekrój" 2012, 9 VII.

[75] N. S. Satana, *Transformation of the Turkish Military...*, s. 357-388; H. Sherwood, *Turkey-Egypt Talks Stoke Israeli Fears of Political Isolation*, „The Guardian" 2011, 9 IX; I. El Amrani, *Which Turkish Model?*, „Egypt Independent" 2011, 19 IX, [online] http://www.egyptindependent.com/opinion/which-turkish-model, 23 IX 2011; R. El Kishky, *Islamists vs. Military: Turkey's Recent History and Egypt's Near Future*, „The Daily News Egypt" 2011, 18 XI, [online] http://dailynewsegypt.com/2011/11/18/islamists-vs-military-turkeys-recent-history-and-egypts-near-future, 22 XI 2011; R. Frister, P. Kugiel, P. Zalewski, *Generałowie: spocznij!*, „Polityka" 2011, nr 45, s. 46-48; *Military Ruler Calls on Egyptians to Trust Army*, „Journal of Turkish Weekly" 2012, 30 I, [online] http://www.turkishweekly.net/news/130729/military-ruler-calls-on-egyptians-to-trust-army.html, 2 II 2012. Na temat turecko-egipskiej inicjatywy obliczonej na wywarcie nacisku na Izrael w celu zakończenia konfliktu izraelsko-palestyńskiego zob.: H. Sherwood, *Turkey-Egypt Talks...*

w kryzysie gospodarczym, oraz posiadająca znacznie lepsze relacje z krajami na Bliskim Wschodzie niż USA, może odgrywać ważniejszą rolę w kształtowaniu polityki bezpieczeństwa w rejonie Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej niż dotąd. Szczególny wymiar mają też stosunki Turcji z Izraelem i Palestyną. Turcja już w 1949 r. uznała powstanie państwa Izrael i od tego czasu aż do 2008 r. relacje między tymi państwami były bardzo dobre. Jednakże dwa dramatyczne wydarzenia spowodowały zdecydowane ochłodzenie stosunków. Pierwszym był konflikt, któremu władze izraelskie nadały kryptonim „Płynny ołów", w latach 2008-2009, a następnie atak izraelskich służb bezpieczeństwa na flotyllę okrętów wiozących pomoc humanitarną dla Palestyńczyków w Strefie Gazy w 2010 r., w którego wyniku zginęło dziewięciu tureckich działaczy. Wojna w Palestynie i atak na okręt turecki w wyniku fałszywego oskarżenia o przewożenie broni dla Hamasu spowodowały ostrą reakcję premiera Erdogana i zamrożenie stosunków z państwem żydowskim. Jednocześnie Turcja zacieśniła stosunki z państwami islamskimi w regionie od Iranu aż po Egipt. Szczególnie arabska rewolucja sprawiła, że zbliżenie z Egiptem miało ważny wymiar propalestyński[76].

Tak więc omawiane wcześniej zbliżenie Egiptu, Turcji oraz Kataru może mieć pozytywny skutek, pod warunkiem utrzymywania poprawnych relacji z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, w tym przede wszystkim UE i USA, przy jednoczesnej akceptacji takich działań ze strony Ligi Państw Arabskich. Współpraca w takiej konfiguracji miała miejsce w czasie pertraktacji nad zawieszeniem broni podczas konfliktu izraelsko-palestyńskiego w listopadzie 2012 r. Wtedy też zarówno media, jak i politycy zachodni zwracali uwagę na zbliżenie Turcji, Kataru i Egiptu oraz wpływ tych państw na wydarzenia w regionie. Jeśli chodzi o możliwość wywierania wpływu na Hamas, to pierwszoplanową rolę odgrywał właśnie Egipt[77]. Konflikt zakończył się po tygodniu wymiany ognia i, jak się wydaje, przyniósł korzyści polityczne wszystkim stronom w nim uczestniczącym. W Izraelu partia Likud, której liderem jest Benjamin Netanyahu, wygrała wybory w styczniu 2013 r., choć jej notowania przed konfliktem na to nie wskazywały, Hamas, uczestnicząc w negocjacjach w miejsce dotychczasowego partnera Zachodu (Organizacji Wyzwolenia Palestyny), zyskał na znaczeniu w polityce międzynarodowej i umocnił swoją władzę w Strefie Gazy, a Egipt, jako skuteczny negocjator, został uznany za najważniejszy czynnik stabilizacyjny na Bliskim Wschodzie. W tej politycznej rozgrywce osiągnięto cele najbardziej radykalnych ugrupowań politycznych po obu stronach konfliktu kosztem śmierci 166 osób po stronie palestyńskiej i sześciu po stronie izraelskiej. Konflikt izraelsko-palestyński ponownie okazuje się problem służącym siłom politycznym. Dlatego też tak ważne jest, aby wywierac nacisk na arenie międzynarodowej na obie strony konfliktu w celu jego zakończenia. Do tego konieczna jest jednak presja społeczeństw, które jak wskazuje każdy niemal sondaż, opowiadają się za pokojem i porozumieniem. Rola Egiptu

[76] J. Head, *Has Israel lost key Muslim ally Turkey?*, BBC News, 1 VI 2010, [online] http://news.bbc.co.uk/2/hi/8714983.stm, 20 V 2011.

[77] G. Olimpio, *Telefonate al Cairo, contatti con gli israeliani La tela di Washington*, „Corriere della Sera" 2012, 18 XI, s. 13.

w tym aspekcie jawi się dość pozytywnie i znaczenie tego państwa może być konstruktywne dla takiego procesu.

SYNAJ W POLITYCE BEZPIECZEŃSTWA EGIPTU

Półwysep Synaj stanowi źródło różnego rodzaju problemów w polityce zarówno wewnętrznej, jak i międzynarodowej Egiptu. Zamieszkująca ten teren w większości ludność Beduinów w czasach Hosniego Mubaraka nie była traktowana na równi z innymi grupami społecznymi w Egipcie i jeszcze dotkliwiej niż pozostała część społeczności państwa poddawana była masowym represjom. Rewolucja Arabska nie zmieniła położenia tej społeczności[78]. W chwili rozpoczęcia rewolucji, gdy działalność policji była szczególnie utrudniona, a w wyniku porozumienia z Camp David wojsko egipskie nie mogło wkraczać na teren półwyspu, Beduini zauważyli szansę na poprawę swojej sytuacji. Przez terytorium Synaju przebiegają rurociągi gazowe transportujące paliwo do Izraela i Jordanii. Po zachodniej stronie półwysep ograniczony jest Kanałem Sueskim – obiektem o strategicznym znaczeniu nie tylko dla Egiptu, lecz także dla Europy i Azji, jako najszybsza droga transportu morskiego między tymi kontynentami. Wydarzenia zachodzące na Synaju są często bardzo trudne do wyjaśnienia i jeszcze trudniejsze do zapobieżenia, nie tylko z powodu ukształtowania terenu i warunków klimatycznych tam panujących, ale też z uwagi na zainteresowanie różnego rodzaju sił, czy to ugrupowań terrorystycznych[79], czy służb wywiadowczych, czy też czynników politycznych wpływających na tamtejszą sytuację.

Beduini, chcąc zwrócić uwagę na swoje położenie, protestowali od momentu rozpoczęcia arabskiej wiosny[80]. Natomiast później, widząc dalszy brak zainteresowania swoim losem, przystąpili do bardziej zdecydowanych działań. Od obalenia prezydenta Mubaraka do lipca 2012 r., przeprowadzili 15 akcji sabotażowych, niszcząc instalacje gazociągu transportującego gaz z Egiptu do Izraela i Jordanii[81]. Tego typu akcje powodowały duże komplikacje na arenie międzynarodowej dla Egiptu, a jednocześnie bardzo trudno im przeciwdziałać w warunkach niefunkcjonującej wciąż sprawnie policji i niemożliwości wykorzystania dużych oddziałów wojskowych. Beduini porywali też turystów podróżujących po Synaju, domagając się zwolnienia z więzień własnych współplemieńców[82],

[78] A. Ahmed, H. Akins, *No Arab Spring for Egypt's Bedouin*, Al-Jazeera, 15 II 2012, [online] http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/02/201221413149992744.html, 2 I 2013.

[79] D. Byman, K. Elgindy, *The Deepening Chaos in Sinai*, „The National Interest" 2013, 1 IX, [online] http://nationalinterest.org/article/the-deepening-chaos-sinai-8957.

[80] Z. El Gundy, *Bedouin Tribes in North Sinai Continue Anti-govt Protest*, Ahram Online, 4 XI 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/57147/Egypt/Politics-/Bedouin-tribes-in-North-Sinai-continue-antigovt-pr.aspx, 2 I 2013.

[81] *Blast Hits Egypt Gas Pipeline*, Al-Jazeera, 22 VI 2012, [online] http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/07/20127226391171889.html, 2 III 2013.

[82] H. El-Asmar, *Egypt Sinai Kidnappers Seek to Trade Foreign Hostages for Detained Relative*, Ahram Online, 22 III 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/67481/Egypt/Politics-/Egypt-Sinai-kidnappers-seek-to-trade-foreign-hosta.aspx, 25 III 2013.

łączono ich także z zamachami na żołnierzy i policjantów egipskich stacjonujących na półwyspie[83].

Do największego ataku na placówkę wojskową na Synaju doszło w niewiele ponad miesiąc od objęcia prezydentury przez Mohamada Mursiego, a więc w okresie, gdy w Egipcie wciąż trwał proces przekazywania władzy przez SCAF w ręce cywilne. W wyniku tego zamachu zginęło 16 żołnierzy egipskich, a sprawcy pozostali anonimowi, mimo iż udało się ich wyśledzić i zabić służbom bezpieczeństwa Izraela, po tym jak przekroczyli granicę z tym państwem. Był to największy incydent, do jakiego doszło na półwyspie Synaj, i wyjaśnienie tego wydarzenia w emocjonalnych wypowiedziach obiecywał nowy prezydent Egiptu. Wydawać by sie mogło, że w miarę jak Bractwo Muzułmańskie umacniało swoją władzę i niezależność od wojska i innych ośrodków decyzyjnych związanych z byłym aparatem władzy, tak ważną sprawę największego udanego zamachu na żołnierzy egipskich uda się rozwiązać, jednak nigdy nie przedstawiono żadnych dowodów w tej sprawie. Dla Bractwa priorytetem pozostawała kwestia sojuszu z Izraelem, dzięki czemu uzyskało ono zgodę na wzmocnienie sił wojskowych na półwyspie, nie łamiąc porozumień z Camp David.

Dla Izraela sytuacja na granicy palestyńsko-egipskiej oraz ścisła współpraca w kontrolowaniu przepływu towarów do Strefy Gazy jest także kwestią zasadniczą dla bezpieczeństwa. Dlatego też można spodziewać się różnego rodzaju działań Izraela zmierzających do zagwarantowania sobie bezpieczeństwa w tym rejonie.

ZACHÓD WOBEC EGIPTU RZĄDZONEGO PRZEZ ISLAMISTÓW

O znaczeniu Egiptu dla polityki zagranicznej oraz bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych świadczy fakt wybrania przez administrację USA na miejsce ogłoszenia nowej doktryny politycznej Kairu 4 czerwca 2009 r.[84] W styczniu i na początku lutego 2011 r. administracja USA wysyłała sprzeczne sygnały odnośnie do sytuacji w Egipcie, co wynikało zarówno z niepewnej sytuacji w samym Egipcie, jak i z braku wystarczającej analizy sytuacji w tym państwie oraz niedocenienia skali protestów i determinacji demonstrantów[85]. Niedługo po obaleniu prezydenta Mubaraka, 19 maja

[83] Choć nie ma jasności, kto stał za tymi zamachami. Zob. *Egyptian Media Report Blames Hamas for 2012 Killing of 16 Soldiers near Gaza Border*, Fox News, 14 III 2013, [online] http://www.foxnews.com/world/2013/03/14/egyptian-media-report-blames-hamas-for-2012-killing-16-soldiers-near-gaza/#ixzz2QEkOSTOT, 2 IV 2013; S. Bannoura, *15 Egyptian Soldiers Killed by Gunmen in Sinai; Israeli Army Kills Seven Gunmen*, International Middle East Media Center, 6 VIII 2012, [online] http://www.imemc.org/article/64014, 07 VIII 2012; R. Baroud, *The Political Value of Murdering Egyptians*, „Al-Ahram" 2012, 16-22 VIII, [online] http://weekly.ahram.org.eg/2012/1111/op8.htm, 24 VIII 2012; N. Bakkar, *Is Hamas Implicated in Killing Egyptian Soldiers?*, Ahram Online, 27 III 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContentP/4/67852/Opinion/Is-Hamas-implicated-in-killing-Egyptian-soldiers.aspx, 2 IV 2013.

[84] *Remarks by the president on a new beginning*.

[85] E. MacAskill, *Mubarak Claims Obama „Does Not Understand Egyptian Culture"*, „The Guardian" 2011, 4 II; *Egypt Protests: US Call to Hosni Mubarak's Government*, BBC News, Middle East, 9 II 2011,

2011 r., prezydent Obama ponownie zapewniał o poparciu USA dla zmian w Egipcie[86], mimo iż z relacji między USA a Egiptem sprzez arabskiej wiosny wynikało, że USA widziały w Hosnim Mubaraku nie tylko sojusznika, ale i gwaranta stabilności Bliskiego Wschodu[87]. Zwycięstwo islamistów w letnich wyborach w Egipcie w 2012 r. wywołało nie tylko niezadowolenie młodych Egipcjan, ale też mieszane nastroje na świecie. Reakcja USA tym razem była poprzedzona rzetelną analizą sytuacji wewnętrznej w tym państwie. Co za tym idzie wypowiedzi urzędników administracji amerykańskiej były bardziej spójne i wyważone, a gratulacje od prezydenta Baracka Obamy (opublikowane w egipskiej prasie) przedstawiały jednocześnie warunki utrzymania sojuszu i co za tym idzie dotacji USA dla Egiptu[88]. Wszystko to stanowiło o korekcie polityki USA w stosunku do realizowanej półtora roku wcześniej. Współpraca z USA pozostawała priorytetem władz w Egipcie, przez cały okres władzy Bractwa, co przekładało się także na utrzymanie poprawnych relacji z Izraelem.

Dla Unii Europejskiej konsekwencje kryzysów politycznych wynikających z arabskiej wiosny mogły stanowić istotne zagrożenie dla polityki wewnętrznej. Wojna w Libii stanowiła przykład tego, jaki wpływ na UE, ale też na państwa w regionie może mieć wewnętrzny chaos w tym państwie, powodując wielkie kłopoty związane z falą migracji w sąsiadujących z nią państwach[89]. W porównaniu z migracjami między państwami północnoafrykańskimi liczba imigrantów, którzy przybyli do Europy, była relatywnie niewielka: między 1 stycznia a 31 lipca 2011 r., do Italii przybyło ok. 48 tys. osób[90],

[online] http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12400422, 22 III 2012; A. el-Aswany, *Hal yahtafiz Mubaarak bibtisaamatihi?!* [Czy Mubarak nadal się uśmiecha?], „Al-Masry Al-Youm" 2013, 15 V; H. Cooper, M. Landler, D. E. Sanger, *In U.S. Signals to Egypt, Obama Straddled a Rift*, „New York Times" 2011, 12 II; F. A. Gerges, *Obama and the Middle East. The End of America's Moment?*, New York 2012, s. 106-107.

86 *Remarks by the President on the Middle East and North Africa*, The White House, Office of the Press Secretary, 19 V 2011, [online] http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa, 23 IV 2012.

87 J. Webb, *An Interview with President Obama*, BBC News, 1 VI 2009, [online] http://www.bbc.co.uk/blogs/thereporters/justinwebb/2009/06/an_interview_with_president_ob.htm, 7 VII 2013; H. R. Clinton, *Remarks with Spanish Foreign Minister Trinidad Jimenez after their Meeting*, U.S. Department of State, 25 I 2011, [online] http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/07/167521.htm, 5 I 2012; A. el-Aswany, *On the State of Egypt...*, s. 165; F. A. Gerges, *Obama and the Middle East...*, s. 158-159.

88 *White House Congratulates Morsi on Winning Egyptian Presidential Election*, Ahram Online, 24 VI 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/36/122/46083/Presidential-elections-/Presidential-elections-news/White-House-congratulates-Morsi-on-Winning-Egyptia.aspx, 3 II 2013.

89 Migracje odbywały się zarówno wewnątrz Libii, jak i do państw sąsiadujących, Egiptu i Tunezji (w sumie od października 2011 r. zanotowano w obu państwach ok. 500 tys. uchodźców z Libii, gdy jednocześnie następne 500 tys. ich własnych obywateli powróciło z zagranicy), oraz do Europy. Spośród ponad 1 mln osób opuszczających Libię 400 tys. stanowili obywatele libijscy, a aż ok. 700 tys. było obywatelami innych państw. Zob. S. Carrera, L. den Hertog, J. Parkin, *EU Migration Policy in the Wake of the Arab Spring. What Prospects for EU-Southern Mediterranean Relations?*, Brussels 2012, MEDPRO Report, nr 2.

90 B. Nascimbene, A. Di Pascale, *The „Arab Spring" and the Extraordinary Influx of People who Arrived in Italy from North Africa*, „European Journal of Migration and Law" 2011, Vol. 13, nr 4, s. 343, [online] http://dx.doi.org/10.1163/157181611X605855.

na Maltę przybyło ponad 1,5 tys.[91] Na stosunkowo małą liczbę imigrantów do Europy wpływ jednak miała z pewnością bariera, jaką jest Morze Śródziemne, oraz organizacja Frontex strzegąca dostępu do Europy[92].

Dalsze pogłębianie kryzysów politycznych w Egipcie i Tunezji oraz innych państwach Afryki i Bliskiego Wschodu muszą powodować nowe fale imigrantów do państw europejskich. W reakcji na wydarzenia związane z arabską wiosną Unia wprowadziła nowe inicjatywy oraz odnawiała działania realizowane wcześniej. W marcu 2011 r. utworzono pod nadzorem wysokiego przedstawiciela UE ds. zagranicznych i polityki bepieczeństwa, Catherine Ashton nową inicjatywę nazwaną „Partnerstwo na rzecz demokracji i wspólnego dobrobytu z południowym regionem Morza Śródziemnego". W ramach tej inicjatywy Unia miała wspierać państwa południowego rejonu Morza Śródziemnego, wzmacniając proces ich demokratyzacji, wzmacniania struktur państwowych oraz wielu innych działań istotnych dla budowania nowych relacji wewnętrznych zgodnych ze standardami państw europejskich[93]. Następnie wprowadzono „Dialog dla migracji, mobilności i bezpieczeństwa w relacjach z państwami południowymi regionu Morza Śródziemnego"[94], gdzie większy nacisk położono na kwestie związane z bezpieczeństwem państw z południowego regionu Morza Śródziemnego i UE.

Kolejną inicjatywą jest „Globalne podejście do kwestii migracji i mobilności" (GPMM), które opiera się na czterech następujących filarach: organizowanie i ułatwianie legalnej migracji i mobilności; zapobieganie nielegalnej migracji i handlowi ludźmi oraz ograniczanie tych procederów; promowanie ochrony międzynarodowej i wzmacnianie zewnętrznego wymiaru polityki azylowej; optymalizacja wpływu migracji i mobilności na dziedzinę rozwoju. Z jednej strony działanie te mają na celu ochronę UE przed napływem nielegalnych imigrantów w Afryki (Tunezja, Libia i Egipt są tu traktowane jako państwa tranzytowe dla wielu imigrantów z całej Afryki), ale w komunikacie wyraźnie stwierdzono, że polityka w tym względzie ma być tak kształtowana, aby przynosić korzyść zarówno państwom Unii, jak i tym z południowego regionu Morza Śródziemnego. Wszystkie działania charakteryzowane są tu słowem „partnerstwo", wskazując na równorzędność tych państw w ramach realizowanej polityki bezpieczeństwa z państwami UE[95].

---

[91] *IOM Response to the Libyan Crisis. External Situation Report*, 31 X 2011, [online] http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/external_sit_rep_31st_october.pdf, 23 V 2012.

[92] *Statement by Commissioner Malmström announcing the launch of the Frontex operation „HERMES" in Italy as of 20 February 2011*, European Commision, MEMO/11/98, Brussels, 20 II 2011; *HERMES 2011 running*, Frontex Press Release, 21 II 2011, s. 2.

[93] Joint Communication to the European Council, the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean*, Brussels, 8 III 2011, COM(2011) 200 final.

[94] Communication *from the* Commission *to the* European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *A dialogue for migration, mobility and security with the Southern Mediterranean countries*, Brussels, 24 V 2011, COM(2011) 292 final.

[95] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *The Global Approach to Migration and Mobility*, Brussels, 18 XI 2011, COM(2011) 743 final.

Po wyborach prezydenckich w Egipcie i przekazaniu władzy przez przez wojskowych władzom cywilnym UE, zgodnie z wcześniejszymi deklaracjami, zaoferowała znaczną pomoc pieniężna dla tego państwa[96]. Istotne jest to, że mimo iż wynik tych wyborów wzbudził w Europie kontrowersje, Unia zaangażowała się w pomoc finansową dla Egiptu rządzonego przez islamistów.

W 2012 r. Catherine Ashton przybyła do Egiptu i w rozmowie z prezydentem Mursim sporo miejsca poświęciła roli kobiet i problemom w kwestii swobody w państwie[97]. Jest to bardzo ważny sygnał pokazujący, że Europa nie uzasadnia swojego zaangażowania jedynie chęcią osiągnięcia korzyści ekonomicznych czy energetycznych, ale przede wszystkim uzależnia je od elementów związanych z demokratyzacją państwa i zwiększeniem swobód obywatelskich, a więc elementów, które leżały u podstaw tzw. rewolucji arabskiej. Konsekwentne stawianie na współpracę ze społeczeństwami przyjmującymi opcję prodemokratyczną (mimo realnej współpracy z reżimami) różni stanowisko Europy od każdego innego mocarstwa i pokazuje, że o bezpieczeństwo nie należy walczyć jedynie metodami militarnymi.

Opinia wielu Egipcjan na temat Unii Europejskiej jest bardziej pozytywna, niż mogłoby się wydawać, szczególnie na tle USA, pomimo ważnego wsparcia finansowego ze strony Stanów Zjednoczonych[98]. Fakt, że UE wspierała reżim Hosniego Mubaraka, realizując kontakty gospodarcze, ale też kształtując współpracę w zakresie bezpieczeństwa[99] nie wpływał negatywnie na relacje między UE i Egiptem po rewolucji. UE utrzymała współpracę gospodarczą z Egiptem w ramach Partnerstwa Euroródziemnomorskiego (zapoczątkowanego Procesem Barcelońskim), choć w wyniku koncentracji decydentów unijnych na problemie kryzysu gospodarczego w samej Unii współpraca w ramach polityki sąsiedztwa osłabła. Pomoc ekonomiczna UE oraz wsparcie USA dla armii i wywiadu egipskiego stanowią ważną podstawę budżetu tego państwa, jednakże znacznie lepsze rezultaty dla polityki bezpieczeństwa na Bliskim Wschodzie dałoby skoordynowanie wysiłków USA i UE w tym zakresie. Liczne programy pomocowe wraz z działaniami militarnymi i wywiadowczymi USA mogłyby dać znacznie bardziej realny wpływ Zachodu na Egipt, a w efekcie korzyści zarówno dla tego państwa, jak i dla relacji na całym Bliskim Wschodzie.

---

96 *EU „Approves $6.4bn Egypt Financial Aid Package"*, BBC News, Middle East, 14 XI 2012, [online] http://www.bbc.com/news/world-middle-east-20322407, 5 XII 2012; *EU Offers Egypt 5 bn Euros to Support Economy, Democratic Transition*, Ahram Online, 14 I 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/62404/Business/Economy/EU-offers-Egypt--bn-euros-to-support-economy,-demo.aspx, 2 III 2013.

97 *Catherine Ashton Visits Egypt*, European Commission, IP/12/802, Brussels, 18 VII 2012, [online] http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-802_en.htm?locale=en, 22 VII 2012; *EU's Catherine Ashton to Visit Egypt, Talk with Morsi, Tantawi and Women*, Bikya Masr, 18 VII 2012, [online] http://www.masress.com/en/bikyamasr/73098, 18 VII 2012.

98 J. M. Sharp, *Egypt: The January 25 Revolution and Implications for U.S. Foreign Policy*, Washington 2011, s. 23-34, *CRS Report for Congress*, RL 33003.

99 M. Vasconcelos, J. McConalogue, *European Union Hypocrisy over Egyptian Regime – the Discrepancy between Generous EU Funding and Demands for Democratization*, „The European Journal" III 2011, s. 7-9, [online] http://www.europeanfoundation.org/my_weblog/2011/02/european-union-hypocrisy-over-egyptian-regime-the-discrepancy-between-generous-eu-funding-and-demand.html, 12 V 2011..

W związku z tym, że UE już przed początkiem arabskiej wiosny podkreślała konieczność zacieśnienia współpracy z państwami basenu Morza Śródziemnego w ramach współpracy zapoczątkowanej przez Proces Barceloński w roku 1995[100], zmiany, do jakich dochodzi w tych krajach od początku 2011 r., mogą dać zupełnie nowy impuls do tego rodzaju aktywności. Należy jednak brać pod uwagę interesy i aktywność innych uczestników stosunków międzynarodowych, także pragnących nawiązać silniejsze relacje z Egiptem, jak Katar[101], Turcja[102] czy Arabia Saudyjska[103]. Dla Egipcjan ważnym wyznacznikiem intencji państw i instytucji oferujących pomoc powinna być analiza ich działań w zależności od zmieniającej się sytuacji w samym Egipcie. Jedynie UE i USA oferowały pomoc niezależnie od wewnętrznej sytuacji w państwie: współpracując z nim za czasów reżimu prezydenta Mubaraka, przejściowej władzy sprawowanej przez SCAF pod przewodnictwem gen. Tantawi, prezydentury Mohamera Mursiego oraz pod władzą znów SCAF, ale tym razem pod przewodnictwem gen. Al Sisiego.

WNIOSKI

Bractwo Muzułmańskie z każdym miesiącem sprawowania władzy coraz bardziej oddalało się od zasad, które głosiło przed rewolucją i w jej trakcie[104]. Efektem były kolejne nasilające się demonstracje, na które Bractwo odpowiadało represjami w taki sam sposób, jak działo się to za czasów reżimu Hosniego Mubaraka. W 2013 r. reaktywowany został ruch nazywany Kefaya (Dość), sprzeciwiający się nadużywaniu władzy i ograni-

[100] K. Żukrowska, *The Political Economy of Euro-Med Investment, Summary of Major Findings*, [w:] *Euro-Mediterranean Partnership*, red. taż, Warszawa 2008, s. 11-12; P. Czerpak [i in.], *FDI in Mediterranean Partner Countries. How to Improve the Institutional Environment in Mediterranean Region in Order to Attract the FDI?*, [w:] *Euro-Mediterranean Partnership*, s. 15.

[101] *Qatar Increases Aid to Egypt to $5bn*, Al-Jazeera, 8 I 2013, [online] http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/01/201318155713651261.html, 9 I 2013; *Qatar Pledges Additional $3 Billion Aid to Egypt*, Ahram Online, 10 IV 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/68914/Business/Economy/Qatar-pledges-additional--billion-aid-to-Egypt-.aspx, 15 IV 2013; B. Sabry, *As Qatar Supports Egypt*, Many Egyptians Unexcited, Al-Monitor, 17 IV 2013, [online] http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/04/qatar-egypt-financial-support-muslim-brotherhood.html#, 25 IV 2013; M. Abi Habib, R. Abdellatif, *Qatar's Aid to Egypt Raises Fears on Motives*, „Wall Street Journal" 2013, 17 V.

[102] H. El-Behary, *Turkey Pumps $250m More in its Credit Line to Egypt*, „Daily News Egypt" 2013, 20 V.

[103] *Saudi Financial Aid to Egypt will Continue: Minister*, Ahram Online, 6 V 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/0/41012/Business/0/Saudi-financial-aid-to-Egypt-will-continue-Ministe.aspx, 22VI 2012; *Saudi Arabia Proclaims Support for Egypt*, Ahram Online, 23 I 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/63064/World/Region/Saudi-Arabia-proclaims-support-for-Egypt.aspx, 25 I 2013; B. Abo Alabass, *Empty Promises? Ahram Online Investigates Aid Pledges Made to Egypt since Uprising*, Ahram Online, 20 VIII 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/50807/Business/Economy/Empty-promises-Ahram-Online-investigates-aid-pledg.aspx, 28 IX 2012.

[104] W deklaracji z 2006 r. przedstawiciel delegacji parlamentarnej Bractwa głosił: *the measures (of president Mubarak's governing) were contrary to the principles of Islam because they ignored the wishes of the Egyptian people and failed to serve the public interest*, B. K. Rutherford, *Egypt after Mubarak*..., s. 2.

czaniu perspektyw młodych Egipcjan[105]. Ruch ten zajął się zbieraniem podpisów pod petycją w sprawie odwołania prezydenta. Jednakże ruch skupiający setki członków głównie z kręgów uniwersyteckich został wchłonięty przez potężną organizację zwaną Tamarod (Bunt) i National Salvation Front (Front Wyzwolenia Narodowego), skupiającą miliony obywateli Egiptu z różnych grup społecznych[106]. Część analityków, z wpływowym i uznawanym za jednego z liderów opozycji Alaa el-Aswany czy też liderem Kefaya George'em Ishaq'em była zdania, że Mohamed Mursi nie tylko zatrzymał proces demokratyzacji, ale też sprzeniewierzył się zasadom określonym przez samo Bractwo Muzułmańskie i powinien zasiąść na tej samej ławie oskarżonych, na której siedzi były prezydent Mubarak. W arabskojęzycznej „Al Masry Al Youm" pojawiały się także określenia Bractwa jako grupy faszystowskiej[107]. Wszystko to świadczyło o zaostrzaniu się konfliktu między sprawującym władzę Bractwem a dużą częścią młodzieży oraz intelektualistów, czyli grupami, które zapoczątkowały proces przemian w Egipcie.

Na bezpieczeństwo w regionie Bliskiego Wschodu wpływ ma nie tylko polityka zagraniczna prowadzona przez nowe władze Egiptu, ale też wewnętrzna stabilizacja i proces zmian oraz ich kierunek. Wewnętrzne antagonizmy są bardzo silnie konfliktujące i mogą doprowadzić do tragicznych konsekwencji, szczególnie w przypadku wzrastającego chaosu, gdy ościenne mocarstwa z pewnością nie pozostałyby bierne, czego uczy przykład Syrii[108]. Dlatego też analizując rolę Egiptu w systemie bezpieczeństwa na Bliskim Wschodzie, tak ważne jest, aby na równi traktować sprawy wewnętrzne tego kraju oraz jego politykę zagraniczną, jak również wpływ innych państw na wewnętrzne sprawy Egiptu oraz na jego relacje w regionie.

Fakt, że już po roku od objęcia władzy w Egipcie Bractwo zostało jej pozbawione przez wojsko, wskutek masowych demonstracji, świadczy o tym, że społeczeństwo egipskie jest zdeterminowane, by bronić zdobyczy rewolucji z 2011 r., jak sami ten proces nazywają. Jednocześnie wojsko potwierdziło swoją rolę stabilizującą państwo, choć nie ma wątpliwości, że skorzysta z okazji, aby umocnić swoje wpływy, tym razem przy znacznie większym poparciu społecznym niż w 2011 i 2012 r. Egipcjanie szukają nie tylko stabilizacji, ale też umiarkowanej polityki wewnętrznej (bez radykalizmu religijnego czy obyczajowego) oraz silnej pozycji na arenie międzynarodowej. W przypadku Bractwa problemem było przesuwanie się tego ugrupowania w stronę radykalizmu, co wynikało zapewne częściowo z własnych kalkulacji, ale też z pewnością z niestabilnej sytuacji politycznej wewnątrz kraju, jak i silnych wpływów z krajów wspierających Bractwo, a realizujących model państwa oparty na zasadach fundamentalizmu lub radykalnego szariatu.

[105] Ruch ten utworzony został w 2004 r. Zob. M. Shorbagy, *Understanding Kefaya: The New Politics In Egypt*, „Arab Studies Quarterly" 2007, Vol. 29, nr 1, s. 39-60. O sytuacji w Egipcie i samym ruchu w wywiadzie dla „Al-Ahram" opowiada jeden z głównych liderów i założycieli Kefaya, George Ishaq: *From Academia to Activism*, „Al-Ahram" 2013, 21 V, [online] http://weekly.ahram.org.eg/News/2691/17/From-academia-to-activism-.aspx, 28 V 2013.

[106] A. el-Aswany, *Mursi wa s-samakaat ath-thalaath* [Mursi i trzy rybki], „Al-Masry Al-Youm" 2013, 7 V.

[107] A. el-Aswany, *Mursi wa s-samakaat ath-thalaath* [Mursi i trzy rybki], „Al-Masry Al-Youm" 2013, 7 V.

[108] M. Milczanowski, Z. Sawicka, *Dwa odcienie...*

Aby zapewnić sobie pełnię władzy, przedstawiciele Bractwa testowali różne rozwiązania, próbując wprowadzać rozporządzenia skupiające uprawnienia państwowe w rękach prezydenta czy też ograniczając demonstracje za pomocą brutalnych represji. Ograniczanie wolności słowa[109] stanowi zaprzeczenie wartości rewolucyjnych, jakie wyniosły ich do najwyższych stanowisk. Z drugiej strony nie zaniechali oni dialogu społecznego (choć liderzy opozycji twierdzili, że czynili tak tylko po to, aby manipulować opinią publiczną – szczególnie międzynarodową, improwizując jedynie prawdziwy dialog[110]), poprawiając także relacje Egiptu na arenie międzynarodowej.

Uwzględniając złożoność i długofalowość procesów głębokich przemian państwowych wynikających ze sprzeciwu społecznego (nazywanego często przez samych Egipcjan rewolucją), a także ilość i rozmiar zagrożeń płynących z tych procesów dla Egiptu oraz całego regionu i świata, należy podkreślić, że sytuacja po upadku władzy sprawowanej przez Bractwo Muzułmańskie jest nad wyraz stabilna. Dramatyczne sytuacje w lipcu i sierpniu 2013 r., gdy radykalne skrzydło Bractwa podejmowało się bezkompromisowych działań dla utrzymania władzy (w tym napady na posterunki policji i demonstrantów), oraz brutalne akcje wojska wymierzone w przywódców Bractwa nie spowodowały, wbrew wielu pesymistycznym prognozom, ani długotrwałego konfliktu wewnętrznego, ani rozlania się wewnętrznego konfliktu na cały region. Mimo że znów, jak w początkach 2011 r., po upadku władzy prezydenta Mursiego, wojsko przejęło władzę, to jednak sytuacja w Egipcie jest już zupełnie inna. Po pierwsze, wojsko działa zupełnie inaczej i ma też większe poparcie społeczne, co jest efektem odsunięcia od władzy Bractwa, wpływ na to ma też osoba stojąca na czele SCAF. Generał Tantawi (stojący na czele SCAF od lutego 2011 do czerwca 2012 r.) utożsamiany był z reżimem Hosniego Mubaraka, a więc stanowił świadectwo kontynuacji poprzedniej władzy. Tymczasem religijny gen. Al-Sisi nie miał znaczącej pozycji przed rewolucją i mimo ostrej konfrontacji z liderami Bractwa prowadzi bardzo ostrożną i wyważoną politykę wewnętrzną, reagując na opinie głównych ruchów politycznych w Egipcie i podejmując z nimi ciągłe konsultacje. Po drugie, sytuacja międzynarodowa zmieniła się znacznie, gdy okazało się, że odsunięcie od władzy Bractwa nie zdestabilizowało w dużym stopniu sytuacji w Egipcie. Znacznie zwiększyło to zaufanie państw zachodnich do procesów zachodzących w Egipcie. Po trzecie, pod władzą wojska Egipt nie utracił wpływów w regionie, mimo osłabienia poparcia ze strony sojuszników Bractwa (jak Kuwejt, Turcja czy Arabia Saudyjska), inne państwa regionu za to wyraziły poparcie dla nowego układu sił w Egipcie. Na podkreślenie zasługuje tu polityka Zachodu, szczególnie USA i UE, które mimo pewnych ograniczeń w pomocy dla Egiptu, związanych z obaleniem demokratycznie wybranej władzy, wyrażają dość jasno dalsze wsparcie dla procesów zachodzących w tym państwie.

---

[109] Wiosną 2013 r. zamknięto gazetę „Egypt Independent", będącą niezależnym medium, które krytykowało Bractwo za sposób sprawowania władzy. Zob. V. Salama, *In the „Egypt Independent"'s Closure, an End of a Beginning*, „Columbia Journalism Review" 2013, 30 IV, [online] http://www.cjr.org/behind_the_news/egypt_independent_closes.php?page=all, 17 V 2013; L. Attalah, *Final Issue: The Triumph of Practice*, „Egypt Independent" 2013, 25 IV, s. 3, [online] http://www.egyptindependent.com/news/final-issue-triumph-practice, 17 V 2013.

[110] G. Isaak, *From Academia...*

Wiele zależy jednak od dalszego rozwoju procesów demokratyzacyjnych i ich kształtu w Egipcie. Kwestie te w bardzo napiętej sytuacji w samym Egipcie często decydują o nastawieniu społecznym, a niezależnie od tego, kto będzie miał decydujący system polityczny Egiptu, nie będzie mógł już pozostawać obojętny wobec głosu młodzieży. Rządy Bractwa uświadomiły wszystkim, że nie można prowadzić odrębnej polityki zewnętrznej i wewnętrznej, ale muszą one być spójne, a obie razem wpływają na bezpieczeństwo samych Egipcjan i innych państw regionu.

Wszystkie te uwarunkowania sprawiają, że niewątpliwe sukcesy Egiptu na arenie międzynarodowej utraciły nieco na znaczeniu. Aby jednak wzmocnić system bezpieczeństwa międzynarodowego na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej, wskazana byłaby istotna rola demokratyzującego się Egiptu, jako silnego partnera Unii Europejskiej i USA. Ważne w tym kontekście jest to, że proces demokratyzacji wynikał w głównej mierze z wewnętrznych procesów zachodzących w tym państwie, a nie został narzucony przez siły zewnętrzne, jak to miało miejsce w Iraku[111]. Aby działania UE i USA, które są realizowane w celu współpracy z Egiptem, mogły mieć istotne znaczenie dla poprawy relacji miedzy Zachodem a Egiptem, potrzeba lepszego nagłośnienia tych inicjatyw w państwie nad Nilem. Wynika to ze stereotypowego spojrzenia wielu Egipcjan na społeczeństwa zachodnie, nacechowane niechęcią i brakiem zaufania. Jednakże za tymi stereotypami kryje się też podziw dla osiągnięć Zachodu, a stosowanie przez Egipcjan nowoczesnych środków łączności, które przyniosły im szansę na zmianę swojego losu, świadczy o pozytywnym oddziaływaniu cywilizacji zachodniej. Istnieją więc świetne podstawy do lepszego propagowania dobrych relacji Zachodu z Egiptem. Do tego potrzeba też bliższej współpracy między USA i UE oraz unormowania sytuacji między Izraelem i Palestyną. Wszystkie tego typu działania mogą przynieść znaczną poprawę bezpieczeństwa w regionie Bliskiego Wschodu.

Bibliografia

Abi Habib M., Abdellatif R., *Qatar's Aid to Egypt Raises Fears on Motives*, „Wall Street Journal" 2013, 17 V.

Abo Alabass B., *Empty Promises? Ahram Online Investigates Aid Pledges Made to Egypt since Uprising*, Ahram Online, 20 VIII 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/50807/Business/Economy/Empty-promises-Ahram-Online-investigates-aid-pledg.aspx.

Abul-Magd Z., *Interpreting the Coup*, „Egypt Independent" 2012, 1 VII.

Achcar G., *Le nouveau masque de la politique américaine au Proche-Orient*, „Le Monde Diplomatique" IV 2004.

[111] M. Milczanowski, *Contemporary Conflict Management and Peace in the Lands of Ziggurats and of Pyramids*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka" 2012, t. 6, nr 1, s. 81-99.

Al-Din Arafat A., *Hosni Mubarak and the Future of Democracy in Egypt*, New York 2012.
Ahmed A., Akins H., *No Arab Spring for Egypt's Bedouin*, Al-Jazeera, 15 II 2012, [online] http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/02/201221413149992744.html.
Ali M., *Egypt Celebrates Libyan Revolution Victory*, Ahram Online, 23 VIII 2011, [online] http://english.ahram.org.eg/News/19562.aspx.
Ashour A., *From Kifaya to Tamarod*, „Al-Ahram" 2013, 12 VI, [online] http://weekly.ahram.org.eg/News/2959/21/From-Kifaya--to--Tamarod.aspx.
Attalah L., *Final Issue: The Triumph of Practice*, „Egypt Independent" 2013, 25 IV, s. 3, [online] http://www.egyptindependent.com/news/final-issue-triumph-practice.
Azar E. E., *Conflict Escalation and Conflict Reduction in an International Crisis: Suez, 1956*, „The Journal of Conflict Resolution" 1972, Vol 16, nr 2, [online] http://dx.doi.org/10.1177/002200277201600204.
Azem A., *Qatar's Ties with the Muslim Brotherhood Affect Entire Region*, „The National" 2012, 18 V.
Bakkar N., *Is Hamas Implicated in Killing Egyptian Soldiers?*, Ahram Online, 27 III 2013, [online]http://english.ahram.org.eg/NewsContentP/4/67852/Opinion/Is-Hamas-implicated-in-killing-Egyptian-soldiers.aspx.
Bannoura S., *15 Egyptian Soldiers Killed by Gunmen in Sinai; Israeli Army Kills Seven Gunmen*, International Middle East Media Center, 6 VIII 2012, [online] http://www.imemc.org/article/64014.
Barari H. A., *The Al-Aqsa Intifada as Seen in Egypt*, „Civil Wars" 2003, Vol. 6, nr 3, [online] http://dx.doi.org/10.1080/13698240308402546.
Baroud R., *The Political Value of Murdering Egyptians*, „Al-Ahram" 2012, 16-22 VIII, [online] http://weekly.ahram.org.eg/2012/1111/op8.htm.
Blast Hits Egypt Gas Pipeline, Al-Jazeera, 22 VI 2012, [online] http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/07/20127226391171889.html.
Borkowski P. J., *Polityczne teorie integracji międzynarodowej*, Warszawa 2007.
Brownlee J., *Democracy Prevention. The Politics of the U.S.-Egyptian Alliance*, Cambridge–New York 2012.
Brzezinski Z., *Second Chance. Three Presidents and the Crisis of American Superpower*, New York 2008.
Bulliet R., *Egypt and Al-Qaeda*, „Washington Report on Middle East Affairs" 2011, Vol. 30, nr 3.
Byman D., Elgindy K., *The Deepening Chaos in Sinai*, „The National Interest" 2013, 1 IX, [online] http://nationalinterest.org/article/the-deepening-chaos-sinai-8957.
Carrera S., Hertog L. den, Parkin J., *EU Migration Policy in the Wake of the Arab Spring. What Prospects for EU-Southern Mediterranean Relations?*, Brussels 2012, *MEDPRO Report*, nr 2.
Catherine Ashton Visits Egypt, European Commission, IP/12/802, Brussels, 18 VII 2012, [online] http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-802_en.htm?locale=en.
Clinton H. R., *Remarks with Spanish Foreign Minister Trinidad Jimenez after their Meeting*, U.S. Department of State, 25 I 2011, [online] http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/07/167521.htm.

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *A dialogue for migration, mobility and security with the Southern Mediterranean countries*, Brussels, 24 V 2011, COM(2011) 292 final.

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *The Global Approach to Migration and Mobility*, Brussels, 18 XI 2011, COM(2011) 743 final.

Cooper H., Landler M., Sanger D. E., *In U.S. Signals to Egypt, Obama Straddled a Rift*, „New York Times" 2011, 12 II.

Czerpak P. [i in.], *FDI in Mediterranean Partner Countries. How to Improve the Institutional Environment in Mediterranean Region in Order to Attract the FDI?*, [w:] *Euro-Mediterranean Partnership*, *Euro-Mediterranean Partnership*, red. K. Żukrowska, Warszawa 2008.

Diamond L., *Developing Democracy. Toward Consolidation*, Baltimore 1999.

Egypt Protests: US Call to Hosni Mubarak's Government, BBC News, Middle East, 9 II 2011, [online] http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12400422.

Egypt's Military Council Seeks to Ensure Power with Constitutional Guidelines, Stratfor Analysis, 7 I 2011.

Egyptian Elections: Preliminary Results, Jadaliyya Egypt, 9 I 2012, [online] http://www.jadaliyya.com/pages/index/3331/egyptian-elections_preliminary-results_updated.

Egyptian Media Report Blames Hamas for 2012 Killing of 16 Soldiers near Gaza Border, Fox News, 14 III 2013, [online] http://www.foxnews.com/world/2013/03/14/egyptian-media-report-blames-hamas-for-2012-killing-16-soldiers-near-gaza/#ixzz2QEkOSTOT.

El Amrani I., *Which Turkish Model?*, „Egypt Independent" 2011, 19 IX, [online] http://www.egyptindependent.com/opinion/which-turkish-model.

El Gundy Z., *Bedouin Tribes in North Sinai Continue Anti-govt Protest*, Ahram Online, 4 XI 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/57147/Egypt/Politics-/Bedouin-tribes-in-North-Sinai-continue-antigovt-pr.aspx.

El Kishky R., *Islamists vs. Military: Turkey's Recent History and Egypt's Near Future*, „The Daily News Egypt" 2011, 18 XI, [online] http://dailynewsegypt.com/2011/11/18/islamists-vs-military-turkeys-recent-history-and-egypts-near-future.

El-Asmar H., *Egypt Sinai Kidnappers Seek to Trade Foreign Hostages for Detained Relative*, Ahram Online, 22 III 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/67481/Egypt/Politics-/Egypt-Sinai-kidnappers-seek-to-trade-foreign-hosta.aspx.

el-Aswany A., *Hal yahtafiz Mubaarak bibtisaamatihi?!* [Czy Mubarak nadal się uśmiecha?], „Al-Masry Al-Youm" 2013, 15 V.

el-Aswany A., *Mursi wa s-samakaat ath-thalaath* [Mursi i trzy rybki], „Al-Masry Al-Youm" 2013, 7 V.

el-Aswany A., *On the State of Egypt: What Made the Revolution Inevitable*, przeł. J. Wright, New York 2011.

El-Behary H., *Turkey Pumps $250m More in its Credit Line to Egypt*, „Daily News Egypt" 2013, 20 V.

El-Dabh B., El-Behairy N., *New Decree, Old Responses*, „Daily News Egypt" 2012, 10 XII.

Election Update: Brotherhood Wins, but SCAF Retains Power, Middle East & Africa Monitor, 30 I 2012, [online] http://www.meamonitor.com/file/109161/election-update-brotherhood-wins-but-scaf-retains-power.html.

Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition, red. A. Schedler, Boulder 2006.

El-Hewie M. F., *Egypt's Turmoil a Matter of FAITH*, Kindle Edition, 2013, Kindle Locations 2568-2569.

Essam El-Din G., *Egypt's Post-Mubarak Legislative Life Begins Amid Tension and Divisions*, Ahram Online, 23 I 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/33/100/32384/Elections-/News/Egypts-postMubarak-legislative-life-begins-amid-te.aspx.

Essam El-Din G., *Islamists Consolidate their Lead*, „Al-Ahram" 2011, 22-28 XII.

EU „Approves $6.4bn Egypt Financial Aid Package", BBC News, Middle East, 14 XI 2012, [online] http://www.bbc.com/news/world-middle-east-20322407.

EU Offers Egypt 5 bn Euros to Support Economy, Democratic Transition, Ahram Online, 14 I 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/62404/Business/Economy/EU-offers-Egypt--bn-euros-to-support-economy,-demo.aspx.

EU's Catherine Ashton to Visit Egypt, Talk with Morsi, Tantawi and Women, Bikya Masr, 18 VII 2012, [online] http://www.masress.com/en/bikyamasr/73098.

Fadel Fahmy M., Lister T., Cruickshank P., *Militants at Large since Arab Spring Complicate Anti-terrorism Efforts*, CNN, 4 X 2012, [online] http://edition.cnn.com/2012/10/04/world/meast/egypt-freed-militants.

Fahim K., el-Sheikh M., *Ahmadinejad Visits Egypt, Signaling Realignment*, „New York Times" 2013, 5 II.

Feinstein A., *Where is Gaddafi's Vast Arms Stockpile?*, „The Guardian" 2011, 26 X.

Final Report of the Carter Center Mission to Witness the 2011-2012 Parliamentary Elections in Egypt, The Carter Center, Atlanta 2012.

Freeman C. W., *The Arab Reawakening: Strategic Implications*, „Middle East Policy" 2011, Vol. 18, nr 2, s. 29-36, [online] http/dx.doi.org/10.1111/j.1475-4967.2011.00482.x.

Frister R., Kugiel P., Zalewski P., *Generałowie: spocznij!*, „Polityka" 2011, nr 45.

Fyderek Ł., *Autorytarny system polityczny. Przegląd ujęć teoretycznych*, „Politeja" 2011, nr 17.

Gerges F. A., *Obama and the Middle East. The End of America's Moment?*, New York 2012.

Ghadbian N., *Democratization and the Islamist Challenge in the Arab World*, London 1997, *State, Culture, and Society in Arab North Africa.*

Gul I., *Transnational Islamic Networks*, „International Review of the Red Cross" 2010, Vol. 92, nr 880, [online] http://dx.doi.org/10.1017/S1816383111000129.

Güney A., Gökcan F., *The „Greater Middle East" as a „Modern" Geopolitical Imagination in American Foreign Policy*, „Geopolitics" 2010, Vol. 15, nr 1.

Hamad Bin Khalifa Al Thani, *For Filling the Leadership Vacuum in the Middle East*, „Foreign Policy" 2012, nr 197.

Head J., *Has Israel Lost Key Muslim Ally Turkey?*, BBC News, 1 VI 2010, [online] http://news.bbc.co.uk/2/hi/8714983.stm.

HERMES 2011 running, Frontex Press Release, 21 II 2011.

Hinnebusch R., *The Foreign Policy of Egypt*, [w:] *The Foreign Policies of Middle East States*, red. tenże, A. Ehteshami, Boulder 2002, *Middle East in the International System*.

Hudson K., *Egypt a Young People's Revolution*, 16 II 2011, [online] http://www.excal.on.ca/?p=5154.

Hudson M., *After the Gulf War: Prospects for Democratization in the Arab World*, „The Middle East Journal" 1991, Vol. 45, nr 3.

Imonti F., *Egypt's Economy Stumbles*, „The National Interest" 2013, 7 II.

IOM Response to the Libyan Crisis. External Situation Report, 31 X 2011, [online] http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/external_sit_rep_31st_october.pdf.

Isaak G., *From Academia to Activism*, „Al-Ahram" 2013, 21 V, [online] http://weekly.ahram.org.eg/News/2691/17/From-academia-to-activism-.aspx.

Joint Communication to the European Council, the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean*, Brussels, 8 III 2011, COM(2011) 200 final.

Judd T., *UK Ready to Take on Israel over Fate of Children Clapped in Irons*, „The Independent" 2012, 27 VI, [online] http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/uk-ready-to-take-on-israel-over-fate-of-children-clapped-in-irons-7888914.html.

Kamrava M., *Mediation and Qatari Foreign Policy*, „Middle East Journal" 2011, Vol. 65, nr 4, [online] http://dx.doi.org/10.3751/65.4.11.

Kandeel A. A., *Egypt at a Crossroads*, „Middle East Policy" 2011, Vol. 18, nr 2, [online] http/dx.doi.org/10.1111/j.1475-4967.2011.00483.x.

Kanovsky E., *The Economic Impact of the Six-Day War. Israel, the Occupied Territories, Egypt, Jordan*, New York 1970.

Khalil A., *Liberation Square. Inside the Egyptian Revolution and the Rebirth of a Nation*, New York 2012.

Khamis S., Vaughn K., *Cyberactivism in the Egyptian Revolution: How Civic Engagement and Citizen Journalism Tilted the Balance*, „Arab Media and Society" 2011, nr 14, [online] http://www.arabmediasociety.com/?article=769.

Kukułka J., *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2003.

Labat S., *Les Islamistes algériens. Entre les urnes et le maquis*, Paris 1995, *L'Epreuve des Faits*.

Lallali N. (Yahia-Chérif), *Les Élections en question (Algérie 1992-1999)*, Paris 2005.

Levinson Ch., Rosenberg M., *Egypt Said to Arm Libya Rebels*, Market Watch, 17 III 2011, [online] http://www.marketwatch.com/story/egypt-said-to-arm-libya-rebels-2011-03-17.

Levitzky S., Way L., *Competitive Authoritarianism. Hybrid Regimes after Cold War*, New York 2010, *Problems of International Politics*.

Löfgren H., *Economic Policy in Egypt: A Breakdown in Reform Resistance?*, „International Journal of Middle East Studies" 1993, Vol. 25, nr 3, [online] http://dx.doi.org/10.1017/S0020743800058840.

Łoś-Nowak T., *Stosunki międzynarodowe. Teorie, systemy, uczestnicy*, Wrocław 2006, *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 2868.

Luxor Blames Cairo Chaos, Not Balloon Crash, for Tourism Woes, Ahram Online, 1 III 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/News/65870.aspx.

MacAskill E., *Mubarak Claims Obama „Does Not Understand Egyptian Culture"*, „The Guardian" 2011, 4 II.

MacFarquhar N., *Mideast Shift: Sunnis Gain*, „New York Times" 2012, 28 XI.

Mazza V., *se il Qatar dà l'Ergastolo ai Poeti Ribelli*, „Corriere della Sera" 2012, 1 XII.

Milczanowski M., *Contemporary Conflict Management and Peace in the Lands of Ziggurats and of Pyramids*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka" 2012, t. 6, nr 1.

Milczanowski M., *Rewolucja w Egipcie 2011 roku*, [w:] *Afryka – o godność życia*, red. K. A. Kłosiński, Lublin 2012.

Milczanowski M., *Rola służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa w egipskiej rewolucji 2011*, [w:] *Służby specjalne w systemie bezpieczeństwa państwa. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość. Materiały i studia*, t. 2, red. A. Krzak, D. Gibas-Krzak, Szczecin 2012.

Milczanowski M., *Ten Months after Presidential Elections in Egypt*, The World Outline, 16 IV 2013, [online] http://theworldoutline.com/2013/04/ten-months-after-presidential-elections-in-egypt, 25 V 2013.

Milczanowski M., Sawicka Z., *Dwa odcienie rewolucji arabskiej: Egipt i Syria*, Oświęcim 2013.

Military Ruler Calls on Egyptians to Trust Army, „Journal of Turkish Weekly" 2012, 30 I, [online] http://www.turkishweekly.net/news/130729/military-ruler-calls-on-egyptians-to-trust-army.html.

Morsi, Shafiq Officially in Egypt's Presidential Elections Runoffs, Ahram Online, 28 V 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/News/43126.aspx.

Muslim Brotherhood's Mursi Declared Egypt President, BBC News, Middle East, 24 VI 2012, [online] http://www.bbc.co.uk/news/world-18571580.

Nascimbene B., Di Pascale A., *The „Arab Spring" and the Extraordinary Influx of People who Arrived in Italy from North Africa*, „European Journal of Migration and Law" 2011, Vol. 13, nr 4, [online] http://dx.doi.org/10.1163/157181611X605855.

Nasri A. D., *La charte des musulmans d'Europe vue dans le contexte français*, University of Oslo 2009, Thesis/Dissertation.

The National Security Strategy of the United States of America, The White House Office, Washington 2002.

Nowicki M., *Odwołana demokracja*, „Newsweek" 2012, nr 26.

Obaji Ori K., *Libya, Algeria, Yemen, Bahrain, Who's Arab World's Next?*, Afrik-News, 12 II 2011, [online] http://www.afrik-news.com/article18939.html.

Olimpio G., *Telefonate al Cairo, contatti con gli israeliani La tela di Washington*, „Corriere della Sera" 2012, 18 XI.

Osman F., *Islam in a Modern State. Democracy and the Concept of Shura*, Washington 2001, *Occasional Papers Series – Georgetown University. Center for Muslim-Christian Understanding*.

Pollack K. M., *Could al Qaeda Hijack Egypt's Revolution?*, „Wall Street Journal" 2011, 9 II.

President Bush Delivers Graduation Speech at West Point, United States Military Academy, West Point, New York, 1 VI 2002, [online] http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/print/20020601-3.html.

Qatar Increases Aid to Egypt to $5bn, Al-Jazeera, 8 I 2013, [online] http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/01/201318155713651261.html.

Qatar Pledges Additional $3 Billion Aid to Egypt, Ahram Online, 10 IV 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/68914/Business/Economy/Qatar-pledges-additional--billion-aid-to-Egypt-.aspx.

Queffélec A. [i in.], *Le français en Algérie. Lexique et dynamique des langues*, Bruxelles 2002, *Champs Linguitiques*.

Remarks by the President on a New Beginning, The White House, Office of The Press Secretary, Cairo, Egypt, 4 VI 2009, [online] http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09.

Remarks by the President on the Middle East and North Africa, The White House, Office of the Press Secretary, 19 V 2011, [online] http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa.

Renshon S. A., *National Security in the Obama Administration. Reassessing the Bush Doctrine*, New York 2010.

Report: Many Instances of Police Brutality, Brotherhood Torture in April, „Egypt Independent" 2013, 28 V, [online] http://www.egyptindependent.com/news/report-many-instances-police-brutality-brotherhood-torture-april.

Rosefsky Wickham C., *Mobilizing Islam. Religion, Activism, and Political Change in Egypt*, New York 2002.

Rosefsky Wickham C., *The Path to Moderation: Strategy and Learning in the Formation of Egypt's Wasat Party*, „Comparative Politics" 2004, Vol. 36, nr 2.

Rosefsky Wickham C., *Political Mobilization under Authoritarian Rule. Explaining Islamic Activism in Mubarak's Egypt*, Princeton University 1996, Ph. D. Thesis.

Rubin A., *Can Turkey's State-Religion Relationship Serve as a Role Model for Emerging Arab Regimes? A Critical Assessment*, „Contemporary Politics" 2012, Vol. 18, nr 4, [online] http://dx.doi.org/10.1080/13569775.2012.728028.

Rutherford B. K., *Egypt after Mubarak. Liberalism, Islam, and Democracy in the Arab World*, Princeton 2013.

Sabry B., *As Qatar Supports Egypt, Many Egyptians Unexcited*, Al-Monitor, 17 IV 2013, [online] http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/04/qatar-egypt-financial-support-muslim-brotherhood.html#.

Said A., *The Paradox of Transition to „Democracy" under Military Rule*, „Social Research" 2012, Vol. 79, nr 2.

Sailer M., *Egyptian Police Brutality Continues under Morsi*, Deutsche Welle, 20 II 2013, [online] http://dw.de/p/17hGg.

Salama V., *In the „Egypt Independent"'s Closure, an End of a Beginning*, „Columbia Journalism Review" 2013, 30 IV, [online] http://www.cjr.org/behind_the_news/egypt_independent_closes.php?page=all.

Satana N. S., *Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy*, „Armed Forces & Society" 2008, Vol. 34, nr 3, [online] http://dx.doi.org/ 10.1177/0095327X07302679.

Saudi Arabia Proclaims Support for Egypt, Ahram Online, 23 I 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/63064/World/Region/Saudi-Arabia-proclaims-support-for-Egypt.aspx.

Saudi Financial Aid to Egypt will Continue: Minister, Ahram Online, 6 V 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/0/41012/Business/0/Saudi-financial-aid-to-Egypt-will-continue-Ministe.aspx.

Shann M. H., *The Reform of Higher Education in Egypt*, „Higher Education" 1992, Vol. 24, nr 2, [online] http://dx.doi.org/10.1007/BF00129443.

Sharp, J. M. *Egypt. Background and U.S. Relations*, Washington 2007, *CRS Report for Congress*, RL 33003.

Sharp J. M., *Egypt: The January 25 Revolution and Implications for U.S. Foreign Policy*, Washington 2011, *CRS Report for Congress*, RL 33003.

Shehata D., *The Fall of the Pharaoh*, „Foreign Affairs" 2011, Vol. 90.

Sherwood H., *Turkey-Egypt Talks Stoke Israeli Fears of Political Isolation*, „The Guardian" 2011, 9 IX.

Shorbagy M., *Understanding Kefaya: The New Politics In Egypt*, „Arab Studies Quarterly" 2007, Vol. 29, nr 1.

Shukrallah S., *Once Election Allies, Egypt's „Fairmont" Opposition Turn against Morsi*, Ahram Online, 27 VI 2013, [online] http://english.ahram.org.eg/News/74485.aspx.

Statement by Commissioner Malmström announcing the launch of the Frontex operation „HERMES" in Italy as of 20 February 2011, European Commision, MEMO/11/98, Brussels, 20 II 2011.

Surprising Results in Egypt's Presidential Election, Stratfor Analysis, V 2012.

Surprising Results in Egypt's Presidential Election, Stratfor Analysis, V 2012.

Survey of Young People in Egypt. Final Report, Population Council, XII 2010, [online] http://www.popcouncil.org/projects/234_surveyyoungpeopleegypt.asp.

„Tortured" Prisoner's Death Angers Egyptians, „Egypt Independent" 2011, 29 X, [online] http://www.egyptindependent.com/news/tortured-prisoners-death-angers-egyptians.

Vasconcelos M., McConalogue J., *European Union Hypocrisy over Egyptian Regime – the Discrepancy between Generous EU Funding and Demands for Democratization*, „The European Journal" III 2011, [online] http://www.europeanfoundation.org/my_weblog/2011/02/european-union-hypocrisy-over-egyptian-regime-the-discrepancy-between-generous-eu-funding-and-demand.html.

Webb J., *An Interview with President Obama*, BBC News, 1 VI 2009, [online] http://www.bbc.co.uk/blogs/thereporters/justinwebb/2009/06/an_interview_with_president_ob.htm.

White House Congratulates Morsi on Winning Egyptian Presidential Election, Ahram Online, 24 VI 2012, [online] http://english.ahram.org.eg/NewsContent/36/122/46083/Presidential-elections-/Presidential-elections-news/White-House-congratulates-Morsi-on-Winning-Egyptia.aspx.

Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa, red. R. Zięba, Toruń 2004.

Wywiad Christiane Amanpour z Omarem Sulejmanem, ABC News, 2 VI 2011, [online] http://abcnews.go.com/ThisWeek/video/omar-suleiman-crisis-12852023.

Wywiad z Adelem Lotfym dla Press TV, 8 V 2012, [online] http://www.presstv.ir/detail/240210.html.

Wywiad z Rają Shehadehem, *Palestyński pejzaż*, „Przekrój" 2012, 9 VII.

Zdanowski J., *Bliski Wschód 2011. Bunt czy rewolucja?*, Kraków 2011.
Żukrowska K., *The Political Economy of Euro-Med Investment, Summary of Major Findings*, [w:] *Euro-Mediterranean Partnership*, red. taż, Warszawa 2008.
http://www.childreninmilitarycustody.org/wp-content/uploads/2012/03/Children_in_Military_Custody_Full_Report.pdf.

Dr Maciej MILCZANOWSKI – pracownik Katedry Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Instytutu Studiów nad Terroryzmem oraz Instytutu Badań nad Cywilizacjami w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie. W 2010 r. obronił pracę doktorską na Uniwersytecie Jagiellońskim w Zakładzie Historii Starożytnej, uzyskując stopień doktora nauk humanistycznych. Autor książek: *Podboje Aleksandra Wielkiego, 336-323 p.n.e.* (2005), *Filippi 23 X 42 p.n.e.* (2006), *W cieniu boskiego Juliusza. Imię Cezara w propagandzie u schyłku republiki* (2013), współautor książki *Dwa odcienie rewolucji arabskiej. Egipt i Syria* (z Zofią Sawicką 2013).